

LISTOPAD 1907.

ČÍSLO 9.

JAN TIRAY.

Nesnáze a vady dosavadního vyučování dějepisného; žádoucí reforma učby té.

(Dokončení.)

4. „Ethický moment jest při učení dějepisu věcí hlavní, nebo nepovznáší-li vyučování to mravně, neploď-li úcty a věrnosti, lásky ke vlasti a pevné povahy, srdatosti a pokory, lásky ke všemu, co jest pravdivého a krásného a velikého, minulo se nejlepší své stránky. (Kehr-Krček: Praxe str. 167).¹⁾ Mějme proto pečlivý výběr „historických obrázků“ (dějů, vztahujících se k určitým historickým osobám, tedy článků biografických), jimiž jistá ctnost jako vzor před duší žákovskou se staví. V knihovně učitelské školy naší nescházejte knihy takové (Lhotsky: „Obrazy z dějin vlasti naší“, Hraše a j.) Sám Komenský praví: „Historie, to bude sbírka příkladů paměti hodných, posvátných, hodících se ke vzbuzování náklonností ku ctnostem a vystříhání se nepravosti“. Pryč s popisem bitev, válečných listí! „Není náš (školský v budoucnosti) dějepisem válek, bitev, vražd a loupeží, nýbrž dějepisem energické ale tiché práce, která celému lidstvu přinesla užitek. Nejedná dějepis více o korunách rytířstva, nýbrž o korunách mužů práce, kteří nešetří potu, nešetří zdraví, nešetří majetku, aby jen svou myšlenku provést mohli jsouce přesvědčení o její blahodárné působnosti k rozvoji národa a tím celého lidstva.“ (Bobrovského: Glossy k opravě čítanek. Učitel IV. str. 448).

Podotýkám k tomu, že také nutno o válce zmíniti se a častěji na paměť žáků uvésti, žeť to sebeobrana ve velkém, hájení života. (Páté přikázání boží). Jen válka obranná jest čestná, dovolená, povinná. Poučme, že války loupeživé, výbojné, politické i náboženské postupem vzdělanosti mizeti budou, že hrůzy válečné usiluje zatím zmírniti mezinárodní ujednání „Ženevské konvence“ (Červený kříž), že již nyní o to se jedná, aby neshody státní rovnány byly smířčím soudem (Haagská konference). „Zatím jest nutná moc ozbrojená“ na zachování veřejného pořádku. Povinná věrnost k zeměpánu, posvátnost přísahy. Koncentrace s výkladem hymny rakouské a se slavnostní řečí učite-

¹⁾ Kniha výborná. A o tu s úšklebkem otřel se nedávno v časopisu paedagog. kterýs kollega.

lovou v den školních dynastických slavností. — O Isti válečné jen vysvětlení: účelem jejím jest zachrániti život a majetek tisíců. — Z dějin kulturních vysvětliti máme žactvu počátky civilisace lidské: změny ve způsobu, jak se lidé živili, šatili, bydleli, bránili. Co nejdokonaleji: Vynálezy; (vynálezům i jednoduchých našich nástrojů sluší vděk největší; pomník vynálezům ručadla českého, bratřím Veverkům!); vývoj umění.

5. Od věků tísňivá otázka: „Co jest pravda?“ v historii přechasto zodpovídána bývá na obrátku přímým protikladem (četné příklady u moderních kritiků historických!), o čemž Bruckle I. str. 12.: „Přesvědčení náboženské, filosofické, mravní tvořilo v jedné periodě předmět víry, ve druhé předmět p o s m ě c h u.“ Ba řekli mnozí: „Není pravdy historické!“ Jest jisto, že nenarodil se dosud kronikář ani dějepisec, aby byl všeho znalý a pozoroval i posuzoval s nejvyššího hlediska. Každíčký děj musí různě posuzován býti, vezdy nasazovati budeme nazpět se dívající různě zbarvená sklíčka (Komenského labyrint). Nesčetně jest palčivých otázek náboženských, národnostních, politických, stavovských a j. Ve škole nikdy stanovisko krutosti, bezcitnosti vyvyšováno býti nemá. Milosrdenství, mírnost, snášlivost, odpuštění, láska — dle Kristova čistého učení. Poukážeme na křehkost lidskou — chybuující, vašeň nerozvážnou, úmysl dobrý — ale volba prostředků pochybená, rádců nehodných svádění, kruté zvyky staletí zašlých (— za dalších několik set let budou i na naše století, jež chlubí se býti tak pokročilým, dívati se jinak než my! —) Nebudeme podněcovateli zášti. Zdaž chceme rány již již se zacelující otvírati k novému jitrění jen k vůli — prý — hájení historické pravdy? A kdyby šlo o skutečnou pravdu — zdaž, pro Bůh má býti dětem řečena za cenu tak velikou, že nepokoj zaseje se v klidné dosud srdce a hořkostí že naplní se dětinná mysl? — Vše na osobě učitelově a jeho rozvaze i taktu z á l e ž í. — Jeden aspoň příklad. Český učitel — katolík nezamlčí fakt smutných, politování hodných (i s hlediska národního, i čistého křesťanství i lidskosti vůbec): Bílé Hory, exekuce Pražské, výhostu jinověrců ze vlasti. Učme navazující na známé předchozí děje: „Od času Husových děle dvou set let nebylo pokoje ve vlasti naší pro různost víry. V každé téměř obci, místy i mezi příbuzenstvem a v rodinách zůstali jedni při staré víře katolické, druzí přidrželi se učení Husova, jiní vyznání Českých bratří a opět jiní učení evangelického. Nežili dle slov Kristových: Milujte se vespolek! K tomu ještě na všecky dolehlo zlo, že vrchnosti tehdejší nutily poddané měniti víru dle jich libosti. Urážky a hádky pro víru ztrpčovaly život kdekomu. Král Ferdinand II. byl katolíkem. Mocní šlechticové nekatoličtí zapomněli přísahy věrnosti a poddanosti, zvolili si krále-nekatolíka Bedřicha. Válka vzplanula. Zvítězil Ferdinand nad vzbouřenci na Bílé hoře. Odbojní pánové byli přísně potrestáni, sřati. Veliký hřích nevěry k panovníku, velezrady, trestán vždy i v jiných zemích — na hrdle.

Král Ferdinand měl úmysl dobrý; zavésti pokoj v zemi tím, že žádal míti poddané jednotejné víry. Poručil, že jen katolíci země české obývati smějí. Nedivte se, že právě z předků našich nejřádnější nechtěli zřici se víry, v níž se narodili a od rodičů vychováni byli. Raději vlast opustili a do sousedních zemí se odebrali. Politujme ubohých!

Podobně s úctou patříme na stálost u víře katolíků, kteří v tomtéž století ve Švédsku a Anglii raději pronásledování snášeli a rovněž vlast svou opustili, když panovníci jejich, evangelíci, jen poddané jedné víry, evangeliky, míti chtěli.¹⁾

¹⁾ Tolerance pro katolíky ve Švédsku teprv od r. 1781.

Děkujeme, že tvrdé ony časy již minuly, že učení Spasitele: Miluj bližního svého — i na jinověrce rozšiřujeme, snášejíce se s nimi v míru a pokoji. Vševědoucí Pán Bůh ví, kdy nadejde vyplnění prorockých slov Kristových: „Bude jeden ovčinec, jeden pastýř.“ — Stůjte každý věrně i poctivě ve víře své, žijte dle ní, neztrpčujte si života nesnášlivostí náboženskou, jež byla r. 1618 příčinou počátku hrůzné války třicetileté, již zasažení vinníci i nevinní. Děkujeme prozřetelnosti boží, že po letech strastných opět uvedena vlast naše v pokoj a mír.“

— — Tak shrnul bych závěrkem pojednání o válce české a následcích jejích, když pověděl jsem o neplnění vládařských povinností a zbabělosti Bedřicha Falckého i o vojenské zdatnosti pluku moravského a věrnosti až k smrti moravského pluku na Bílé hoře, o rozloučení s vlastí Komenského — — Či bylo by lépe snad podrobně popisovati exekuci Pražskou? upřílišněnosti a přehmaty konfiskace? protireformace? — Kdo rozumný, posud! — Pečlivě připravíme i všechny podobné palčivé otázky z českých dějin.

6. „Vysoký sloh“ se svými přechodníky, periodami, neobvyklými slovy a frasemí nehodí se článkům dějepisným, jež mají býti při vši vřelosti ano nadšenosti psány srozumitelně. Dosavadní některé články jsou odstrašujícím příkladem; jak psány býti — nemají. (Příklady ukázal Bobrovský v Učiteli.) Tu ustrne vyučování skutečně na pouhém výkladu smyslu slov. Jsem proto, aby dbáno bylo v čítankách vůbec jakéhos postupného rozhojňování zásoby slovní (rozumové). Nyní užívá i slabikář slov, jež by dobře až ve 4. školním roce mohla řeč dětskou obohatiti. Přechodníky dal bych teprv až do článků v čítance pro 6.—8. stupeň. — Také vadí účinnosti dějepisných článků přílišná jich rozvláčnost. (Článek: Sv. Cyrill a Methoděj ve 4. čít. Šťastného-Lepaře-Sokola vydání osmidílného jest na čtyřech stránkách!)

7. Čítanky obsahujtež větší počet krátkých, nadšeně psaných, srozumitelných básní historických. Mějme takové pokud jen možno na oživenou výkladů svých — pohotově i v jiných příručkách. Pěkně se poslouchají básničky takové z Nečasovy sbírky: Pohledy do dějin. Nescházejtež v knihovnách knížky takové.

8. Jako Švýcarsko, Francie, Rusko a j. státy máme míti i *ilustrované čítanky*. Viděl jsem v ruské učebnici obrázků carevny Kateřiny a na protější stránce mapku oněch krajin Ruska, jež za panování jejího říši přivtěleny byly. A u nás Bůh ví z jakých ohledů každý pokus čítanek ilustrovaných potkával se s nepřítelí (Klicpera a j.), ba zamezeny přímo ilustraci historické a zeměpisné na obalech písanek (Musilových v letech 1870tých a pozdějších), ač žáci s největším zájmem obrázky na písankách na vzájem prohlíželi a trvale (obrázek velkou posilou zapamatování!) v paměť mnohé děje vkládali, dovedouce pěkně o nich vykládati.

Některé školy opatřené jsou pouze přírodopisnými nastěnnými obrazy, jakoby obrazů zeměpisných a historických nebylo. Někde zase mají pouze zboží cizozemské (Pichlerovy obrazy historické, Langlovy a j.)

A naši mistři Brožík, Ženíšek, Schweiger a j., kde jsou? Aspoň Doležalovy kolorované obrazy: Sv. Cyrill a Method, korunovace Karla IV., císaře Josefa II. orání; — Frumarovy: Přemysl a Vladislav III., Přísaha Ferdinanda I. a Hrnčířovy: Pruty Švatoplukovy a Ladislav Pohrobek — měly by na každické škole býti. Přemnohé nám Čechům blízké děje zůstávají našimi mistry — malíři nepovšimnuty. Vinni jsou ovšem nehybní nakladatelé. Drobných knižních ilustrací historických (Malý čtenář, Besídka — více ještě Světozor, Zlatá Praha a j.) máme již řadu slušnou; jsou to často obrázky nádherné a

mluví z nich přímo ona duševní hnutí, jež děj sám vzbuzuje a jež učitel i výkladem svým vzbuditi usiluje. Kéž dočkáme se toho, aby opatřeny byly školy naše velkými, kolorovanými, účinnými obrazy znázorňujícími aspoň všechny známější, z našich dějin pamětihodné události: Bořivoj a sv. Ludmila, Založení kláštera Břevnova, ze života sv. Václava obrazů několik, Oldřich a sv. Prokop, Břetislav nad Velehradem, Spytihněvův soud, Soběslav a Lothar, Přemysl Otakar II. u Baltického moře, Návrat Václava II., ze života Karla IV. obrazů několik, Husité před Naumburkem, Jiří volen králem a mnohé jiné více.

9. Dějepis pragmatický do obecné školy jistě nepatří. Ale podávati „obrázky“ bez jakékoli spojitosti jest proti psychologickým zásadám. Proto spojujme naučené učivo několika chronologickými daty, udáním posloupnosti pěti našich panovnických rodů, řadou panovníků, malými přehledy. Pro školu obecnou postačí data: 313 (křesťanství svobodno) 863, 976, 1306, 1346, 1419, 1492, 1526, 1618, 1713, 1740, 1780, 1804, 1848 a řady panovníků. Bude třeba ve příštích čítankách takováto spojení dějů a přídávky (data, řady panovníků, též aspoň část rodokmenů rodů panovnických k roku 1306, 1437, 1526, 1848) vsunouti v tisk mezi jednotlivé články.

Důkazem, že učitelstvo roztržitosti učiva dějepisného dobře si vědomo jest, jsou přečetné brožurky, zaváděné (potají!) ku „přehlednému opakování dějin“, „posloupnosti panovníků“ a p. Čítanka má býti žáků všim!

10.—12. Roztržitost látky učebné a její přílišný rozsah, pochybený výběr i zpracování každému učiteli dějepisu na měšťanské škole trpké připravují chvíle. Myslím si radikální změnu vyučování toho na škole měšť. možnou jedině za současně provedené radikální změny v učebním textu do rukou žáků daných — asi takovou:

a) Pro všechny tři třídy školy měšťanské — jedna učebnice: „**Dějepisná čítanka**“ Trojím tiskem vyznačiti učivo každé třídě. Treba že nynější trojdielné učebnice mají „opakování ze třídy předchozí“ vytknutím obsahu jednotlivých lekcí přec takovéto zaokrouhlení a spojení učiva jest ceny problematické. Jednou učebnicí docílí se spojitost úplná a při tom zůstane při souměrném rozšiřování učiva v koncentrických kruzích; pro třídu I. užije se opět nejlépe vhodné metody monografické; žákům třídy II. již pokročilejším stane se s měrou užitá pragmatická dějů pochopitelnou, žákům III. tř. vyvstane v duši obraz minulosti vlasti a říše v jasné, úplné spojitosti. „Dějepisná čítanka“ ta obsahovala by:

- a) Čítací „**články**“ poučné: Počátky kultury (potrava, šat, obydlí, nástroje, zbraň, svítivo) Chronologie, Prameny dějepisu, Prameny dějin českých, Naši předkové, Jak se jindy psávalo, Objevy, Vynálezy, Zachovalé naše památky, Naše musea, Šetřme starožitností a p.
- b) „**Obrázky**“ ethické ceny, nadšeně, stručné, srozumitelně psané (monografická metoda) ale v postupu časovém (starověk—středověk—nový věk). — Žáci vlastními slovy obrázky ústně reprodukuji.
- c) Mezi články a obrázky vsunuté, spojitost dějů předvádějící „**Přehledy**“ (dob, století) — pragmaticky zpracované. Těm učí se žáci (II. a III. třídy) n a z p a m ě t.
- d) Pod čarou „**Dodatky**“ pro III. třídu na prohloubení učiva: rodokmeny, synchronistické tabulky a p.

Ovšem — jak již shora povědíno bylo — nescházely by básně historické a pěkné celostránkové ilustrace (reprodukce obrazů mistrovských, jež by mohly v hodině slohu popisovány býti!), ukázky písma a tisku z různých dob, mincí, pečetí, autografů, schematicky pracované historické mapky.

Ve třídě I. po čtení poučných článků o počátcích civilisace, o chronologii a pramenech dějepisu a čl. Naši předkové, při čemž by — dle zvláštního článku! — pomalu probráno bylo pojmosloví historické, (všemu postačily by dva měsíce) pak prvé „obrázky“: „Bořivoj“, „Sv. Václav“. Zatím pokročí žactvo v zeměpisu, kde začato domovinou, vlastní a říší k popisu Evropy, Asie, Afriky. Žactvo poznalo již, že počátky kultury byly v Mesopotamii, Egypťě, odkudž vnikly do Řecka a Říma, může s prospěchem (ovšem beze histor. spojitosti) jednotlivé „obrázky“ ze starověku podávat. Dosavadní učivo o starověku, jímž v I. třídě počínáno, jest přímo paedagogickou nestvůrou. Cílem učení dějepisného v této třídě bude tedy (vedle „předpravného učení“ na základě čítacích článků): α) Podávání „obrázků“ vlastními slovy žáka, β) na základě obrázků skutečné historické poznatky z dějin — českých do roku 1526.

Ve třídě II. pokračuje se v podávání nových „obrázků“, jež pojí „Přehled“. — Neustupme od požadavku, aby české dějiny duchem svým vlastním, českým psány byly, aby již jednou přestalo se vycházeti od dějin — Němců. Ať již jednou zřejmě vysloví se, že jsme ve vlasti od nepaměti, tedy antochtony. Vždyť již o tak zvaném „stěhování národů“ nyní historikové jinak smýšlejí. —

Cíl této třídy: α) řada nových „obrázků“ ze středověku a novověku, β) spojení dějů „přehledy“, γ) zjednáni skutečných poznatků historických, zvláště z dějin Rakouska od r. 1526. — Z čítacích článků: Objevy, vynálezy.

Ve třídě III. Spojení obrázků ze starověku pomocí přehledů, což úplně postačí. Tanou mi na mysli aspoň tyto obrázky: „Kroesus a Solón“, „Lépe opatrně a mírně, než unáhleně a násilně“ (Menenius Agrippa), „Život za svobodu vlasti“ (Leonidas), „Pilnost a vytrvalost k cíli vede“ (Demosthenes), „Přemáhej sebe“ (Alexander Veliký), „Spravedlnost nade všechno“ (Junius Brutus), „Vzor poctivosti“ (Fabricius), „Posvátnost přísahy“ (Regulus), „Stálost u víře prvých křesťanů“, „Kříž zvítězil“ (Konstantin Veliký).

Ukázkou, jak „Přehled“ děje spojující si představuji, podávám odstavec o dějinách starého Řecka.

„Řekové byli ve starověku národem nejvzdělanějším.

1. Zákonodárce Lykurg ve Spartě vydal zákony o vychovávání mládeže. Sparťané měli býti národem zdravým, střídým, otužilým a bojovným. Zákonodárce Solon v Athénách kázal cvičiti mládež nejen tělesně, ale i duševně (čtení, psaní, hudba).

2. Miltiades, Leonidas, Themistokles, Aristides bránili svobodu vlasti proti Peršanům.

3. Zlatá doba Athén byla za Periklea (Akropolis, Parthenon, schody, brány, sochy, sloupy, lázně, divadla).

4. Nejslavnějším mudrcem Řeckým byl Sokrates („Jest jeden Bůh, duši máme nesmrtelnou, cílem života je mravnost a ctnost“). Nejslavnějším řečníkem byl Demosthenes, přírodopisec Aristoteles, básníkem divadelních her Sofokles. Nejproslulejší hrdinské básně řecké jsou Illiada a Odyssea, jež sepsal Homer. Nejslavnější sousoší mramorové, Laokoon, je prací řeckou. (Sochař Fidias.)

5. Nesvorností Řeků nastal úpadek. V bojích o nadvládu vyšinuly se nad Athénany Sparťané a po nich Thébánští. Naposled upadlo celé Řecko v poddanství macedonského krále Filipa II.

6. Syn Filipův Alexandr Veliký dobyl Persie. Řeč a vzdělanost Řecká rozšířily se po celé Asii a Egyptě.

7. Po smrti Alexandrově rozpadla se říše jeho. Zabrali ji část po části Římané, nejmocnější národ starověku.“

Děje středověku a novověku se ve III. třídě chronologickým postupem opakují, zbývajícími „obrázky“¹⁾ doplňují a učivem „pod čarou“ uvedeným prohlubují. — Čítací články: „Starověké divy světa“, „Naše zachované památky historické“, „Naše musea“, „Šetřme starožitností“. Vzhledem ku letopočtům sluší na paměti mít, že z nich několik málo v I. třídě dokonale nacvičených opakuje se ve tř. II. a přidá k nim něco dalších čísel; ve III. třídě doplní se opět řada ta a pořídí souběžně i tabulka letopočtů z církevních dějin.

V I. třídě dívčí šk. měšť. v Telči zavěšena tabulka letopočtů obsahující 22 čísel (— z 5. tř. obecné školy známo 12 dat —); ve druhé třídě tabulka s těmitéž čísly rozhojněna o 8 letopočtů, tabulka ve III. tř. o dalších 26 čísel bohatší. Chronologická data z církevního dějepisu vybrali jsme tato: 67, 313, 325, 480, 755, 863, 869, 873, 885, 921, 935, 973, 997, 1000, 1053, 1122, 1393, 1415, 1417, 1517, 1540, 1545, 1555, 1854. [Číslo význačně tisknutá jsou zároveň i v tabulkách dějepisu vlasti] Katecheta datům těm naučí, učitel dějepisu současně s ostatními letopočty opakuje. (Vzájemné doplnění koncentrace!)

Nauka o ústavě a poučení o právech a povinnostech občanů sluší přenesouti v učivo zeměpisu III. třídy.

* * *

Tolik o návrzích opravných. Mnoho pozoruhodných o reformě učby dějepisné myšlenek podali: Bobrovský, David, Funtíček, Janů, Korčák, Kovářiček, Sadovský, Sokol a j. Třeba dále přemýšlet, podrobně vypracovati osnovy nových učebnic, jednotlivé články. Vždyť článků čítacích nahoře vzpomenutých o kult. dějinách a těch o pojmosloví historickém jednajících dosud nemáme. Podáme svým časem myšlenky a práce vlastní. — —

Zatím i když čítanek a učebnic vhodných nemáme, nesmíme rukou v klín skládati.

Mylný jest náhled, jakoby učitel za našich dnů měl ruce vázany. Vždyť „pro žádný vyučovací předmět nepředpisuje se určitá metoda“ (§ 8 Def. školního řádu), čítanky považovati sluší za pomůcku vyučovací a ne jako jediný a výlučný text učiva. Vzdělávejme se stále čtením paedagogických časopisů, v nichž uložena za posledních 50 let obrovský poklad výmožeností učitelské práce. Vybírejme a používejme ku vyučování dějepisnému článků, básní, ilustrací — kde jaké po ruce jsou. Usilujme dosíci v první řadě etické jeho cíle učby dějepisné, působením na cit a vůli žákovu. Jest potřebí, bychom při vši stručnosti a logickém seřazení výkladu nadšeně mluvili, od

¹⁾ Ze středověku a novověku procvičil jsem — vedle opakování učiva ze 3. až 5. tř. obecné školy dle dotyčných čítanek: „Pruty Svatoplukovy“, „Křivdy napraviti neodkládej“ atd. — tyto obrázky: „Více získáš vlídnou řečí nežli sečí“ (Vratislav II.), „Svorný Vladislav III.“, „Kříž žezlem“ (Rudolf H.), „Láska bratrská“ (synové Albrechta I.), „Šlechtnost“ (Albrecht II.), „Husité před Naumburkem“, „Upřímnost“ (Ladislav Pohrobek), „Velkomyslnost“ (Jiří z Poděbrad-Matyáš), Mikuláš Zrinský, „Úcta ke starému věku“ (Marie Terezie), Dobročinnost“ (Ferdinand V.) — pak řada událostí dle básniček „Pohledy do dějin“.

K rozdělení učiva v „Přehledech“ zamlouvá se návrh Em. Zazuly („Měšť. škola“ ročník 1906 č. 4.), který dělí české dějiny v 10 period.

srdce k srdci, bez strojeného pathosu, obrázky realisticky podávali (dramatizování, přímá řeč, básnická otázka, odpověď zvolání) ilustrací, zkonkretováním děje, (robota v naší dědině), básněmi zájem zvýšili. — Nespouštíme s očí ani druhého úkolu učby dějepisné: působiti v poznávací a uložití v paměť zvěsti minulosti naší.

K naučení učiva hledí rada, aby první ve 4. šk. roce podávané dějepisné obrázky velmi důkladně (věta po větě v logickém postupu stále jinými slovy propovídaná) byly probírány; jen tak vypudíme ze škol největší zlo učby dějepisné, mechanické odříkávání článků z paměti, a naučíme děti vlastními slovy učivo reprodukovati.

Nezapomínejme osnovu probraného učiva nechati v hodinách češtiny opsati nebo sestaviti (— totéž o podávání obsahu dle otázek nebo samostatně —), dávejme úlohy z učiva historického. Mějme v žákovské knihovně hojně povídek historických (nezávadných!); dotazujme se na obsah. Připravujme se — i my staří, zkušení! — na vyučování. Vždyť jen ten, kdo plně látku ovládá a předem i formu, v jaké podati ji chce, si uvědomí, může dějepis nadšeně podávati a nadšení vzbuditi, což hlavní požadavek, jak Göthe dí: „Nejlepší stránkou dějin jest nadšenost, kterou vzbuzují.“

Praví Jindřich Luden: „Nejdůležitější, čím se člověk zabýváti může, jest lidský život. Zpytovati ducha, kterýž se jeví v nejrozmanitějších úkazech tohoto života, ze zpytování toho poznati, že jest božství, jež v úkazech těchto působí a vládne: toť nejvyšší požitek v životě, poněvadž vševládoucí duch nikde skvěleji se neukazuje, nežli ve skutcích lidské svobody. Jen v dějinách, jež jsou obrazem života lidského, může duch ten poznán býti. Přítomnost rychle odkvapí, budoucnost jest nám neznáma; jen minulost stojí pevně v dějinách a odpovídá k jeho otázkám. Lhostejnost k dějinám jest lhostejností k životu a vzdělanosti.“ — Pěstujme tedy, my učitelé, historickou vědu v duchu dobrém odevzdanosti v prozřetelnost božskou, jak jsem maličko dle skrovných vědomostí svých naznačil; učme dějinám mládež v duchu tom. Sobě připravíme slasti, jež provázejí poznání, že duch pravdě a dokonalosti se blíží; vzhledem k dětem sobě svěřeným vyplníme jeden z velikých úkolů svého „učitelského“ života.

FR. PELAN.

Výchova charakteru.

(Pokračování.)

— (O třeštění.) — V tomto věku upadají dívky někdy v tak zv. „třeštění“ po nějaké osobě z jejich okolí: po spolužačce, učiteli, učitelce. I když z počátku není věc škodlivá, tož přece může vésti k výstředním pohlavním citům, k neslušné důvěrnosti a k smyslým žádostem. Je-li tento zjev častým, pak jest známkou chorobného společenského stavu, jenž především vyžaduje šetrného zacházení. Mnohé dívky ještě neznamenalají při svém přátelství aneb zbožňování bezprostředních pohlavních potřeb, kde nepochybně — třeba jim samým to bylo neznámo — fysické dráždění a žádosti již spolupůsobí. Proto, by se zlu zabránilo, musejí mladé dívky předem býti poučeny o podstatě přátelství, o známkách čistého přátelství a o jeho dobrých následcích, jež jsou klid, spokojenost a vývin všech nejlepších mohutností. Podobně mají se dověděti, jaké tajné následky má náklonnost, jež se pečlivě

neovládá, mají býti ze života upozorněny na příklady neštěstí, jež povstaly z tak nepatrných začátků, mají se učit, by často z nenadání položily si otázku: „Mohla bych v tom co nyní cítím, myslím a činím, klidně pokračovati, kdyby z nenadání nějaká ctihodná přítelkyně matčina do mého nitra neb na mne pohlédla?“

— (Matka má bdíti nad přátelskými city) — Mnohé zůstávají vrozeným silným instinktem uchráněny poblouzení v přátelských citech. Též zdravé domácí ovzduší obyčejně nedovolí vzniknouti nemoci toho druhu. Zdravý rozum matčin a pravá její ctnost položí i první základy náboženské — mravnímu dívčímu vzdělání i hráz proti přehnaným blouznivým citům, k nimž sobecké povahy samy sebou jsou nakloněny. Bystrým okem pozná matka ihned nebezpečí; jemným taktem, aniž by urazila jemný cit svého dítěte aneb zarazila jeho důvěru, upozorňuje je často jen slovem nebo pohledem, na zásady o povinnosti; pečuje, by věci nebezpečné staly se neškodnými, svědomitě a úsilovně odstraňuje blízkou příležitost, přidržujíc tím horlivěji a laskavěji k svědomitému plnění povinnosti; stará se, by nadchla mysl pro čisté a ušlechtilé krásy přírody a pro prosté radosti domácí, a tak stává se, že děvče nebezpečí, jež jí hrozilo buď z její přirozenosti neb ze vnějších pokušení, brzy a úplně od sebe odvrací. Mnoho dosáhla matka, jestliže mladé dívky již v tom věku, kdy obyčejně z domu otcovského odcházejí do nějakého vychovávacího ústavu, proti nebezpečnému nerozumnému třeštění jsou obrněny.¹⁾

— (d. Touha líbiti se) — Nejnebezpečnějším nepřítelem ušlechtilého ženského charakteru a ženské čistoty jest touha líbiti se, t. j. snaha jeviti se jiným v nejlepším světle s nějakým sobeckým úmyslem. Touha tato jeví se ve slovech a v pohledech, v chůzi a držení těla, v oděvu a účesu, ve vyzývavých smělých a samolibých pohledech, v nepřirozeně hlasitém neb jakkoliv nápadném mluvení, v umělkovaném smíchu, ve vychloubání, jež prozrazuje přehnanou službu vlastnímu Já, v ješitnosti, koketnosti, v přijímání pochlebenství, což vše vábí sice hejska, ale člověka vážného musí odpuzovati. Než, bohužel, není to často sama ctižádostivá matka, která ze své dcery vychovává krásnou pupu, která se chce líbiti, není to zpodíle obdivování otcovo, jež tuto snahu ještě podporuje? My zajisté nezavrhneme krásného oděvu, půvabného zevnějšku; to však také není to, co dívčí ješitnost podporuje a posiluje; ale zavrhneme jen přehnanou péči, která těm věcem se věnuje, a nepravou cenu, která se jim připisuje.

Nejlepším prostředkem k přemáhání touhy po oblíbě bude odváděti tuto přirozenou snahu k důstojnému účelu a cíli. Není třeba přirozené spanilosti úzkostlivě skrývati, — naopak, dopřejte svým dcerám přiměřeně dle

¹⁾ By se zlu odpomohlo, bývá na mnohých ústavech pravidlem a zákonem, že se nesmějí trpěti zvláštní přátelství mezi chovanci. O tomto zařízení možno míti různý úsudek. Jest tam zavedeno, kde jednak při velikém množství chovanců nemůže se předpokládati ona mravní vznešenost a ušlechtilost, již jest potřeba k uzavření pravého, počestného, věrného a nevinného přátelství, a jednak kde styky chovanců svědomitými a rozumnými osobami nemohou býti stále kontrolovány. Však i při těchto podmínkách raději bychom postrádali tohoto abstraktního zákazu, ježto pravé přátelství má převelikou cenu a může býti pramenem dobra pro celý život, kdežto zákaz svádí k tajnému jeho přestupování. Dlužno odsouditi jen zneužívání přátelství, nečisté touhy, jež z něho mohou povstati. Třeba říci chovancům, že i z nejčistších úmyslů uzavřené jejich přátelství má své nebezpečné stránky, třeba zbraňovati jim, by jakýmkoli způsobem jednali proti zavedenému společnému životu a proti vzájemné lásce, a třeba býti bdělým.

jejich stavu se zdobiti, než nezapomínejte do dívčího srdce, slovem i skutkem vštěpovati smysl pro mravopoctnost a skromnost, což jest jejich nejcennější ozdobou. Pravá skromnost znamená u mladé dívky i pevný charakter i mravní čistotu zároveň.

— (e. Zvědavost) — Na posledním místě budiž jako zvláštní slabost ženského pohlaví jmenována zvědavost, jež není ušlechtilá touha po věděni a živé účastenství na něm, nýbrž touha předčasně vniknouti do všech tajností přírody a života, touha lapati sensační novinky. Tato projevuje se často miloučkým způsobem dětskými otázkami; často spojena s všemožnou lstí a přetvářkou, jež z dívky činí ve společnosti dospělých tajnou zvidalku; často jeví se jako touha po čtení; často vyhledáváním styků se staršími osobami. Proto musí matka pěstěním posvátné stydlivosti zříditi laskavě a moudře kol dítku vznešenou ohradu, jež bude brániti předčasně zvidati, čeho mu není potřebí věděti. Všetečné otázky, byť zněly sebe něžněji, mají býti krátce a vážně odmítnuty. Dcera musí se učiti, že jest to opovržení a trestuhodné, činiti se nepovolánu a neviděnu svědkem rozmluv starších osob. Její jednání musí dvojnásob přísně býti střeženo a každá četba, jež podporuje trestuhodnou zvědavost, musí jí býti odňata. Musí se učiti ovládati své oči, neboť o očích ženy platí přede vším slovo Písma sv.: „Což nešlechternější jest stvořeno nad oko?“¹⁾ a jinde: „Smrt vešla okny“.²⁾ Budiž jí vštěpována již před stínem nestydatosti posvátná bázeň, která bude i nejúčinnější ohradou proti trestuhodné zvědavosti i ochranou nevinnosti samé, až dítě v dospělých letech pozná co jest lidské a co zlé.

— (Zaopatření a povolání ženy) — Hmotné a ideální příčiny způsobily v životních otázkách ženského pohlaví obrat, jenž dosud není ukončen. Všechny vrstvy lidstva, bohaté i chudé, musí již počítati se skutečností, že manželství a mateřství bude povoláním jen nějaké části dorůstajících dcer, a že z těchto opět nějaký počet stane se dříve neb později samostatnými, o sebe se starajícími, na muži nezávislymi. Povolání ženy již nezáleží jen v tom, by jako manželka byla družkou mužovou, ani v mateřství, ba ani v mateřské výchově dítek, nýbrž v tom, by nabyla mravního ušlechtilého charakteru. Když tedy křesťanští rodičové vychovávají charakter svých dcer, nevychovávají jich pro manželství, nýbrž pro tuto známku pravé ženské důstojnosti. Nejlepším jejich věnem pro ně bude, učiní-li je schopnými, by se samy dovedly cvičiti v křesťanské pokoře, pravé zbožnosti a v poctivém vedení domácnosti. Jen na tento směr, a to zcela oprávněně, mohou se vztahovati slova básníkova: „Důstojnost lidská vložena jest do vašich rukou, ochraňujte ji! S vámi klesá, s vámi může zas se povznést.“³⁾ Naučí-li se dcery viděti své štěstí v práci, je-li jejich charakter schopen sebezapírání a sebeodříkání, pak ať jest jejich úděl jakýkoliv: Hořkost nebude nikdy jejich podílem, nespokojenost nikdy jejich průvodcem. Pevný jejich charakter bude rozsévati požehnání a sklízeti lásku; budou způsobilými působiti kdekoliv a kdykoliv jako „služebnice lásky“ ve službě svých bližních.

-- (Chlapci. a) Nevázanost) — Zvláštní nebezpečí pro charakter a ctnost chová v sobě přirozenost chlapců. U nich, a ovšem v našich dobách též při příliš moderně vychovaných dívkách, vystupuje přibývajícimi roky

¹⁾ Sirach 31. 15.

²⁾ Jer. VI. 21.

³⁾ Ze Schillera: Umělci.

náklonnost k volnosti a nevázanosti, snaha po vymanění z dohledu a posudků rodičů. Hoch nenalézá v domácnosti zaměstnání, jež by se mu zamlouvalo; matka jest ráda, když se nepokojného hosta zbaví a tu tento povoluje sobě a svým náklonnostem, místo by s ohledem na své okolí, hlavně na své sourozence cvičil se v sebeovládání a sebezapírání. Tak vůle jeho přivykne zlému a pak projevuje se nepodajností, vzdorem, ano i odbojem. Vede se mu jako později „zachráněnému jinochu“ od Herdera:

„A svoboda byla léčkou pro jinocha;
omámen byv sladkým jejím lichocením
zahálce se oddal, chlipnosti zakusil . . .

— (b. Z a h á l k a) — Náchylnost k nečinnosti, náchylnost k lenosti jest u chlapců vůbec mocnější než u děvčat. Příčina ta jest jednak v jakési těžkopádnosti hochů, s níž přijímají nové dojmy, v klidnější fantasii, jednak v tom, že jsou méně přidržováni k domácím službám, jež děvčatům obyčejně působí nejvíce radosti. Aby rodičové tuto náklonnost účinně přemáhali, mají jiným způsobem podněcovati jejich touhu po činnosti; mají jim povolití zaměstnání podle jejich zvláštních vloh (kreslení, malířství, vyřezávání, hotovení samostatně vymyšlených mechanických a fyzikálních hraček) a učiniti jim je jak jen možno příjemným. Přiměřené zaměstnání, jež ani pro chlapce nebude nesnadno naléztí, nejjistěji odvádí od sladké, ale nebezpečné nevázané svobody. — Umějte si získati důvěry a přítulnosti hochů, jděte se srdečným zájmem vstříc jejich touze po sdílnosti, poslouchajíce věci velké i nepatrné, jež za celý den vykonali a zažili! Učte hochy, by měli ohled na své sourozence, na ženy, na osoby staré, na sloužící. Onoho tak častého a chladně vypočítavého egoismu mnohých mužů není poslední důvod v převrácené výchově v domě otcovském, kde výrostek bývá považován za neobmezeného pána, jemuž vše otrocky k nohám se vrhá. V mladém srdci dívčím zajisté nutna jest výchova ženské oddanosti, však u chlapce neméně nutna jest výchova pravého rytířského chování vůči slabším. Návyk na pozornost a na přívětivé zacházení má velmi zušlechťující vliv na výchovu chlapeckého charakteru, a nedá se téměř zničiti.

— (Chlapci musí se vštípiti úcta k ženskému pohlaví.) — Vůbec jest převelice důležitá, by hochům již od mladosti byla vštěpována úcta k ženskému pohlaví. Jest to povinnost matek, by vymýtily zvrácené náhledy a naučily hochy jednati s dívkami z jiného, nikoliv z povrchního stanoviska. Již děti musejí jasně věděti, že hoši a dívky mají si vzájemně po celý život pomáhati, že jako rovnocenné polovice lidské teprv společnou prací mohou něco dokonalého vytvořiti. Bude-li celá výchova až do dospělého věku provedena v každém směru dle těchto zásad, pak daleko nesnadněji najde do srdce i rozumu jinochova přístupu ona mužská zahanbující zásada o dvojí morálce: pro muže a pro ženu.

Křesťanská mravouka neví ničeho o podobném rozdílu. Je-li následkem povahy a dnešní kultury nebezpečí nemravnosti u hochů větší, musí to býti pro vychovatele jen vážnějším důvodem, by nenechávali chlapce vyrůstatí v domnění o této nespravedlivé přednosti, a aby neomlouvali jejich přestupků a snadněji jich neodpouštěli, „protože jsou to hoši“. Takovým způsobem mohla by poněkud býti napravována praxe celého života.

— (Společná výchova pohlaví.) — Často zas mluví se v naší době o společné výchově. Přátelským obcováním ve škole učili by se hoši a dívky vzájemně více se ctíti. Hoši by byli mravnější, dívky otužilejší. Každodenní a stálé spolužití otupilo by pohlavní dráždění atd. Náhledy

tyto mají leccos dobrého v sobě a mohlo by se souhlasiti s jejich provedením, pokud by se při tom jednalo jen o nezkažené dítky a pokud by dotyčné školy svým zařízením a posvěcením byly obrazem čistého života rodinného. Jak se však věci mají ve skutečnosti, zvláště v městech a mezi mládeží dospělejší, zasluhuje přec věc vážné úvahy. Totiž: k ideálu dokonalé lidskosti patří charakteristický rozdíl pohlaví. A proto, jakmile se tento rozdíl, přirozeně vyvinuje, musí též výchova směřovati co možná k dokonalému vývinu příslušné duševní a mravní přirozenosti, což při společné výchově jen nejjemnějším taktu a za nejpříznivějších okolností mohlo by se podařiti.¹⁾

(Dokončení příště.)

DR. JOS. AL. OPLETAL.

Bible, Hexaëmeron: věda a víra.

(Pokračování.)

Nezdá se mi nemístným uvésti při této příležitosti řadu výtečných geologů, paleontologů 18. a 19. století, kteří bohatí vědomostmi, vážili si Pisma sv., věřili také prakticky v pravdy, jež podává, nevyhledávajíc palčivých otázek na základě vědeckých pouze domněnek.²⁾ V zaručených výzkumech viděli shodu!

Z Francouzů Jean André de Luc³⁾ (zem. 1817), své doby velmi vážený geolog, protestant a horlivý obhájce — křesťanského zjevení, jak je v katolické církvi! „Jsem přesvědčen,“ praví, že se může uchovati zjevení jen v katolické církvi; všechny církve protestantské vedou k deismu. Kdyby se mi podařilo nějakého nešťastníka obrátiti, radím mu, by vstoupil do církve katolické!“ Jeho spisy jsou dnes zastaralé, ale proti encyklopedistům měly převahu, jak svědčí úsudek J. Cuviera, který jej uvádí mezi předními geology své doby jako jsou Palas, Saussure, škola Wernerova, Dolomieu, Ramond. Nazývá jej „nejbystřejším geologem své doby, jehož zásluhy o vědu nepotřebují důkazů“.⁴⁾

J. Cuvier⁵⁾ (zem. 1832) veliký zoolog a geolog byl, jak známo, věřícím křesťanem. O Písmě sv. praví: „Nos livres saints, à leux début, nous représentent le Créateur faisant passer ses ouvrages sous les yeux du

¹⁾ Zkušenosti Spojených Států, Dánska, Norska, Švédska, které zprvu velice lichotivě se vyslovily pro koedukaci, poslední dobou mluví víc a více pro její odpůrce.

²⁾ Musím se omeziti jenom na hlavní učence a ještě při tom podávati při ocenění pouze nejhlavnější, všeobecné, ač by jednotlivosti daleko více ještě dodaly jejich přesvědčení náboženskému váhy. Udám aspoň místa, kde se čtenář může sám přesvědčiti o zásluhách vědeckých těchto mužů. Vybral jsem k tomu vědecké dílo Zittelovo, by se snad nějakým skeptikům moderním nezdálo, že jsme pouze „udělali“ z těchto mužů učence, s ohledem na jejich náboženské přesvědčení. Udám vždy stránky v díle Zittelově.

³⁾ Zittel, str. 78., 79., 106., 130., 183., 184., 207., 241., 303., 315., 320., 331., 335., 415., 819.

⁴⁾ Vie de Émery II. Paris 1869. 32. Srvn.: Élie Méric Histoire de M. Émery II. Paris 1885, 217. 219.

⁵⁾ Zittel: str. 25., 77., 148., 149., 155., 172., 190., 101., 102., 200., 231., 288., 309., 310., 311., 314., 683., 690., 824., 831., 833., 834., 876.

premier homme, et lui ordonnant de leur imposer de noms: heureuse allégorie, qui nous enseigne assez clairement que l'un de nos premiers devoirs est de nous pénétrer de la bonté et de la sagesse de l'auteur de la nature par une étude suivie des oeuvres de sa puissance." ¹⁾ Pasquier praví ve slavnostní řeči (17. pros. 1833) o znamenitém Cuvierově pojednání o zka-menělinách: „Tyto výzkumy spočívají na hlubokém základě mravním a náboženském. Cuvier věřil jako všichni rozvážní myslitelé v první Příčinu, jež vše spořádala, předvídá a řídí.“ ²⁾ Cuvier byl protestant, ale ve vyučování a státní radě, jejíž byl členem, přál více katolíkům, než mnozí spolučleni — katolíci! Mezi geologickými výzkumy a zprávami biblickými nemohl najít protivy. Později psal o této shodě zvláště Marcel de Serres ³⁾ (zem. 1862), znamenitý muž ve svém oboru. Theorie o útvarech horských má ve mnohém základ „ve pracích, období tvořících, slovného geologa francouzského, jehož geologická mapa velmi působila na rozvoj geologie; je to Leonce Elie de Beaumont ⁴⁾ (zemř. 1874). Byl profesorem v École des Mines, Collège de France (velmi důležitá působiště), generalním inspektorem hutí. Vyznamenán řádem čestné legie, byl císařským senatorem, stálým sekretářem Institut de France, r. 1861 místopředsedou Conseil Général de Mines atd. Nepomíjejících zásluh si získal pracemi o stáří a vzniku soustav horských. Veliké jeho zásluhy uznává německý geolog Zittel.

V řeči pohřební praví o něm Laboulaye: „Po 20 let chodili se k němu učit všichni geologové a mineralogové. Jeho idee a metody rozšiřují žáci jeho po celém světě. Byl hlavou školy!“ ⁵⁾ a J. B. Dumas: „Ctihodný tento kmet, jeden z nejučenějších mužů našeho století nepatřil pouze naší společnosti (akad. věd) a nejen Francii; jeho slavné jméno bylo ve všech vzdělaných zemích a mezi všemi národy personifikací geologie.“ Podává charakteristiku, děl: „Material, na němž stavěl své hypotese, sebral s nasmírnou námahou a přísnou kritikou; jeho zbožnost spojila vše jak samo sebou s texty Písma sv. Neunavný, vytrvalý . . . nadšený pro všechny veliké idee, křesťan ve všem z přesvědčení — stojí před námi Elie de Beaumont, jak v pracích věku mladého, tak celého života . . . Jeho duše se mohla s nadějí postavit před nejvyššího Soudce, v něhož vždy doufala a věřila.“ „Skutečné odměny dostalo se mu za jeho dobročinnost od Toho, který mu ji dal, poněvadž jednal podle božích pravd vezdy!“ praví jiný řečník, sám veliký geolog Charles Sainte-Claire Deville († 1876).⁶⁾

Z geologických prací Devillových jsou známy monografie o jižních Antillách, r. 1855 při výbuchu Vesuvu přispěl velmi svými pracemi ke stanovení zákonů o vulkanických silách. Poslední léta svého života věnoval výzkumům meteorologickým, založil četné stanice, zvláště v Alžíru. O jeho

¹⁾ Rapport sur l'état de l'hist. nat. Éloges. III. 450.

²⁾ Uveřejněno v časop.: Ami de la Religion 74. Paris 1833. 622.

³⁾ Zittel str. 221., 311., 356., 532., 705., 836. Serres napsal o té shodě: La cosmographie de Moise comparée aux faits géologiques I. Paris 1838. II. Paris 1841; Le connaissances consignées dans la Bible mises en rapport avec les découvertes modernes Paris 1844.

⁴⁾ Zittel st. 222., 223., 270., 298., 309., 314., 315., 318., 321., 325., 348., 364., 394., 395., 396., 399., 402., 451., 453., 458., 516., 529., 531., 532., 614., 617., 664., 685., 701., 750., 761., 762.

⁵⁾ Comptes rendus LXXIX. Paris 1874 str. 722.

⁶⁾ Zittel: 397., 400., 401., 731., 732.

náboženském přesvědčení píše Jul. Gay :¹⁾ „Unis dans la vie, ils le furent dans la mort. Ils la virent venir sans défaillance, et, après avoir appelé eux-mêmes le prêtre a leur chevet, ils firent leurs adieux à leur famille; ils laissaient d'une vie sans défaillance, la suprême consolation, la seule efficace en une pareille douleur, d'une fin chrétienne, et l'espérance d'un revoir dans une autre région.“

Jeden z nejznamenitějších paleontologů 19. stol. (zem. uprostřed vědecké práce u Vídně 1883.) je Joachim Barrande.²⁾ Jeho dílo (22 kvartových foliantů s 1160 obrázky) je nevyčerpatelným pramenem spolehlivým pro paleontology. Byl vychovatelem (v mládí) hraběte Chamborda v Čechách, s jehož pomocí se oddal s velkým úspěchem paleontologickým studiím Čech. Jeho přičiněním staly se „Čechy klassickou půdou pro nejstarší útvary fossilní.“³⁾ Jeho dílu o silurském útvaru v Čechách se stěží nějaké vyrovná. Sebral na 5000 druhů zkamenělin (trilobitů) s neunavnou a vytrvalou pílí (na začátku jeho práce bylo známo jen 13 druhů trilobitů). Sám jich popsal 3560. Při tom byl věřícím katolíkem, který plnil své náboženské povinnosti. Jeví se to i v jeho dílech. Namnoze mluví o Stvořiteli všech věcí (Souverain Créateur), nekonečně moudrém, člověk že stvořen k obrazu božímu, obdařen rozumem a svobodnou vůlí.⁴⁾ Ve věnování svého posledního svazku praví: „S hlediska naší víry je astronomie nejvyšší mezi přírodními vědami a paleontologie její sestrou. Neboť obě dvě vypravují nám svým způsobem moc a slávu Stvořitelovu!“ „La Paléontologie de récente origine, est humblement placée vers le bas de l'échelle des connaissances humaines, dont le sommet est couronné par l'antique et noble Astronomie. Mais au point de vue de nos croyances, ces deux sciences sont rapprochées et liées par une intime connexion. Tandis que l'Astronomie nous expose les splendeurs de la Création, dans l'immensité des Cieux, la Paléontologie nous révèle modestement d'autres merveilles, non moins admirables, dans l'apparition et la succession progressive de formes de la vie sur notre globe terrestre. L'une et l'autre de ces sciences nous raconte donc à sa manière, suivant ses attributions, la puissance et la gloire du Créateur.“⁵⁾ Věnování to má datum 8. prosince 1881. O tom nám píše jeho přítel Vallée-Pousin :⁶⁾ „Comme j' entretenais alors une correspondance avec le vénérable savant, je lui écrivis que cette date 8. décembre par lui choisie

¹⁾ Ve spise : Henry Sainte-Claire Deville : Henry (bratr Karlův ; Gay praví slova ta o obou bratrech). Sa vie et ses travaux Paris 1889 str. 21. Stim. aus M. L. 1893. str. 51. se praví : »Wenn es aber zu einer Industrie des Aluminiums gekommen, so verdanken wir dies einzig dem französischen Chemiker Henri Sainte-Claire Deville, dessen Name in fast allen Zweigen der Chemie und Metallurgie, unsterblich bleibt.« (Ve článku Metall und seine ersten Darstellungsmethoden str. 48—58). O Karlovi praví, geolog G. vom Rath : »Er war ein Gelehrter, der ein an ausgezeichneten Forschungen auf dem Gebiete der Geologie reiches und tätiges Leben hinter sich hatte.« (Verhandlungen des Naturhistorischen Vereins für Rheinland-Westfalen XXXVIII. Bonn 1876. Sitzungs-Berichte 235.)

²⁾ Zittel str. 539., 596., 598., 599., 804., 807., 812., 815., 818., 821. ; píše o něm Ferd. Roemer též v Neues Jahrbuch für Mineralogie, Geologie und Paläontologie Stuttgart 1884. I. str. 1. (Roemera nazývá Zittel str. 219 „der beste Kenner der paläozoischen Formationen und vielleicht der glänzendste Lehrer der Mineralogie und Geologie in Deutschland.“)

³⁾ Zittel str. 598.

⁴⁾ Na př. v Système Silurien II. texte 5e partie chap. 19. E Prague-Paris 1877 str. 1495.

⁵⁾ Famt. VI. 1e partie 1881 Dédication.

⁶⁾ Revue général XXXIX. Bruxelles 1903 str. 681—700.

me faisait entendre son intention de placer l'achèvement de ses travaux sous l'égide de l'Immaculée Conception. Quelques jours plus tard il me répondait sur ce point par ces mots qui sont une profession de foi: „Monsieur, vous m'avez bien compris.“ Ano, všechny svazky téměř jsou datovány katolickými svátky na př. výtahy z většího díla vydány 28. září 1877 (jour de S. Venceslaus, patron de la Bohême) 25. března 1871 (Zvěst. P. M.), 8. pros. 1881 (Neposkvr. Poč. P. M.) atd.

Skutečně byl Barrande mužem snahy po pravdě a právu, všestranně obětavý pro pokrok vědy, vynikal duševním nadáním, vzdělaností humanistického i reálného směru, nezištný a šlechetný, věren přátelům, církvi a Bohu!¹⁾

Před 11 lety (1896) zemřel geolog Gabriel Aug. Daubrée,²⁾ o kterém píše slavný Lapparent: „Zřídka dosáhl život věnovaný pouze vědě tak skvělých úspěchů a poct. Nechybělo mu pražádného znamení vnější úcty. Plnou měrou oplývá duševními schopnostmi, byl odvolán jako úctyhodný kmet s tohoto světa, pohlížeje na smrt s odevzdaností klidnou, křesťanskou.“ Byl předsedou akademie věd, ředitelem vyšších hornických škol, důstojníkem čestné legie. Již jako mladý muž vyslán do Anglie, Švédska, Norvežska na státní útraty, by podal klassifikaci hornického stavu na Skandinavii. Jsa professorem ve Strassburgu proslavil se pracemi geologie elsasské, je znám svými studiemi o meteoritech atd. V dopise, zanechaném svým dětem, jeví jako v celém životě ducha křesťana, který doufá v Boha. Charakteristiku výtečně vystihují slova: Sa fin a été douce . . ., ses facultés étaient demeurées intactes et le sentiment chrétien, très nettement exprimé, lui adoucissait le grand passage!

Znám je geolog A. de Lapparent,³⁾ předseda posledního sjezdu katol. učenců v Mnichově, který patří k nejvýtečnějším zástupcům své vědy. Jeho *Traité de Géologie* jsou všeobecně uznány jako přední dílo vědecké.

Hle, zasloužilí synové Francie, dnes tak zmlitané, učenci a praktičtí křesťané, obhájcí ryzích, ideálních, svatých křesťanských pravd!

Italie je zastoupena výtečným geologem Ant. Stoppani — knězem!⁴⁾

¹⁾ V pojednání k přírodovědecké společnosti Isis v Drážďanech (roč. 1883. II.) staví H. B. Geinitz výzkumy Barrandovy silurské proti evoluční theorii.

²⁾ Zittel str. 221., 223., 243., 244., 245., 246., 304., 305., 309., 315., 318., 469., 470., 471., 516., 531., 617., 710., 751., 752., 754., 764., 765. a A. de Lapparent v *Bulletin de la Société géologique de France* 3e série XXV. Paris 1897. str. 245—284; též v *Revue des quest. scient.* XL. 1896., 89—102.)

³⁾ Zittel str. 276., 278., 299., 301., 324., 366., 405., 612. Na str. 612. d. Zittel: „De Lapparent hatte in den zwei ersten Auflagen seines *ausgezeichneten* Lehrbuchs der Geologie Carbon — und Permsystem unter dem Namen Systeme permo-carbonifère vereinigt.“ Viz také *Nat. und Offent.* 1899. sv. 45. str. 34—37 článek od Dra R. Förstera o činnosti de Lapp.

⁴⁾ Zittel str. 543., 625., 632., 678. Na př. str. 632 se dovolává jeho authority: „In den lombardischen Alpen hatte A. Stoppani mit besonderer Aufmerksamkeit die Fauna der Schichten von Azzarolo studiert und kommt in seiner umfangreichen, mit 60 Tafeln ausgestatteten Monographie zu dem Ergebniss, dass die Schichten mit *Avicula controla* und der *Megalodus-Kalkstein* und Dolomit nebst den Zonen des *Amonites planorbis* und *angulatus* eine Zwischenstufe zwischen Keuper und Lias bilden . . .“

Zakladatelem geologie v Belgii je J. B. J. d'Omalius d'Halloy¹⁾ (zem. 1875), jemuž, jak praví E. Dupont,²⁾ patří sláva, že všechny geologické prvky severní Evropy podal v jednotném rámci. O věhlase jeho mluví také Zittel.³⁾ Procestoval ke svým pracím (geol. mapa Francie) Francii a Itálii. Když jej otec téměř přinutil, aby vstoupil do života politického, podal jako správce krajiny Namur zákoník, jenž svědčí, jak velmi dobře porozuměl d'Omalius životu. Po revoluci vystoupil ze státní služby a věnoval se zase vědě geologické, filosofické a přírodovědecké (na př. o theorii vývojové, principu života) až do konce svého života. Jsa již 91 let stár předčítal svá pojednání v belgické akademii, ano vydal se ještě sám na vědeckou cestu! Představme si tohoto kmeta, jak si nedopřeje odpočinku ni — v zimě již svého žití, láska k vědě žene jej k práci! Ovšem osudně! Nalezen bez vědomí pod širým nebem a od té doby se nezotavil, stav se obětí vědy, jako náš Dr. Formánek! . . . O jeho náboženských názorech praví Dupont: „En matière religieuse d'Omalius était catholique pratiquant Les dogmes et les devoirs, enseignés par les organes légaux de la religion, était acceptés sans observations, et il montra pendant toute sa vie la plus grande soumission à l'Église.“⁴⁾ Jeho vlastní slova uslyšíme později.

V pracích jeho pokračoval výtěčný geolog André Dumont⁵⁾ (zem. 1875). Přispěl velice k rozvoji popisu třetihor. A jeho názor náboženský? „André Dumont, mort à la fleur de l'âge, laissant après lui de vastes travaux et des espérances plus vastes encore, a fait autant d'honneur à la religion par sa fidélité qu' à la géologie par ses découvertes.“⁶⁾ Jeden z jeho synů stal se jesuitou.) Ještě na smrtelném lůžku se zabýval vztahem mezi vědou a Písmem sv. „Den před smrtí, přijav svátostí umírajících pravil k biskupovi Lüttišskému: Je podivno, že vzdor všem pokrokům a výzkumům geologickým musíme uznati, že se Mojžíš v tak pradávnej době vyjádřil tak přesně o všem, zvláště o různých vrstvách a posloupnosti stvoření různých bytostí!“⁷⁾

Myslím, že nepotřebuji přidávati slov . . .

O fossilní zkameněliny v Belgii se velmi zasloužil prof. v Lovani J. van Beneden⁸⁾ (zem. 1894). „Svémi četnými, důležitými objevy vstoupil v první řadu vzdělaného světa. Pro nás představuje vrchovatou měrou šťastné sjednocení vědy a víry způsobem vznešeným. To u něho stělesněno! Byl šťasten svou věrou. Nábožensky žil přirozeně, z přesvědčení. V nejdražších dobách života vznášela se často z jeho srdce vroucí a upřímná modlitba k Bohu. Když jeho veliký duch vypočítává nově objevené výzkumy, nebo přerůzné zákony z nich plynoucí, by je k velkému plánu stvoření připojil, dává mu víra světlo a pomoc, by lépe porozuměl božím zázrakům

¹⁾ Zittel str. 133., 152., 153., 315., 509., 530., 533., 577., 583., 604., 608., 683., 685.

²⁾ V *Annuaire belg. akad.* XLII. Bruxelles 1876, 181 násl. a *Bulletin de la Société géologique de France* 3e série VI. Paris 1877 à 1878. 453—467.

³⁾ Zittel str. 152. „Der scharfsinnige belgische Forscher ergänzte die Beobachtungen Cuvier's und Brongniart's in erfolgreicher Weise.“ atd.

⁴⁾ *Annuaire* str. 278.

⁵⁾ Od r. 1836. profess. mineral. a geol. až do své smrti na universitě Lüttišské; Zittel str. 223., 486., 533., 583., 602., 603., 685., 698., 702

⁶⁾ Lefebore v *Revue des quest. scient.* L. Louvain 1901. str. 67.

⁷⁾ *Ami de la Religion* CLXXV Paris 1857, 626.

⁸⁾ Zittel str. 841.

zvířeny.“¹⁾ V Paříži byl odměněn vzácnou cenou za své práce o parasitech, polypech a fossilních zbytcích z okolí Antwerp.

Z anglických uvádím slovníku geologa W. Bucklanda²⁾ (zem. 1856.), který napsal celou knihu o vztahu vědy k náboženským otázkám a často se ohražoval „proti bezdůvodnému předsudku, že vědy přírodní podporují atheismus“. Geolog německý K. C. v. Leonhard vypravuje z rozmluvy s Bucklandem: „Nejdéle se slavný oxfordský profesor zdržel — čehož jsem si přál a co mne poučilo — při svých názorech o shodě geologických výzkumů a Písma sv. Dle posudku královské společnosti v Londýně zachoval veliký tento učenec stejnou činnost ve směru vědeckém i náboženském. Byl to pravý požitek slyšeti ho, jak nadšeně, úctyhodně a zároveň skromně, poutavě mluvil! Zprávu geneze považoval za část slova božího, s nímž badatelé nemohou nikdy přijíti do sporu. Některé odchylky od obyčejných výkladů zprávy Mojžíšovy jsou prý nutné, ale také nemůžeme podati dokonalé theorie o zemi se strany vědecké!“ (Příště dokončení.)

Dr. JOS. KRATOCHVIL.

Filosofo Seneky rozprava o krátkosti života.

(Pokračování.)

Hlava VI.

1. Když Livius Drusus, muž to rázný a prudký, zviklal nové zákony, a bouře Gracchovské připojil se k obrovskému zástupu z celé Italie, nevida východu z věcí, jež ani činiti neměl ani započaté opustiti, proklel od mládí neklidný svůj život a pravil prý: „že on jediný nikdy ani jako chlapec neměl prázdnin“. Osměloval se v útlém mládí a praetextou ještě oděn odporučovati soudcům vinníky a tak mocně se na foru uplatňovati, že některé soudy, jak známo, vskutku prosadil.

2. K jakým koncům neměla vésti tak nezralá ctižádost? Pochopitelno, že předčasná ta odvážlivost vedla k obrovské škodě soukromé i veřejné. Pozdě tedy naříkal, že mu nebylo dopřáno prázdnin, když od chlapeckého věku úklady strojil a na foru byl na obtíž. Hovoří se o tom, zdaž sám se usmrtil. Padl náhlou ránou mečem. Tu pochybují někteří, byla-li smrt jeho dobrovolna, nikdo však nepochybuje, byla-li včasná.

3. Jest zbytečno připomínati přemnohé, kteří, ač jiným se zdáli velmi šťastnými, sami proti sobě vydali svědectví zanevřevše na veškeru svou činnost životní. Těmi nářky však ani jiných nezměnili ani sami sebe; neboť i když slova ta jim vyklouzla, přece ke starým zvykům se navracejí.

4. Život váš, věru, byť přes tisíc let přesáhl, velmi se sníží. Ony vady veškeren váš život ztráví: ta však doba, kterou rozum rozšiřuje, byť dle přirozeného zákona prchala, nutně rychle vám uběhne. Nezachycujete

¹⁾ J. Carney Éloge funèbre v Revue des quest. scient. XXXVII. Bruxelles 1895 str. 337.

²⁾ Zittel str. 162., 163., 164., 200., 311., 313., 314., 321., 339., 340., 439., 449., 612., 615., 618., 684., 717., 718., 778., 830., 832., 837. Slova Zittelova: »Er starb 1856 in hohem Ansehen als einer der thätigsten Geologen Englands.« Od r. 1819 byl prof. geol. na univ. Oxfordské, 1845 také k tomu děkanem ve Westminsteru; jako theolog znal tedy dobře i pravdy náboženské a mohl posouditi poměr mezi Písmem sv. a geologií.

zajisté ani nezadržujete nejrychlejší ze všech věcí, nýbrž ji necháváte unikati jako věc zbytečnou a nahraditelnou.

Hlava VII.

1. Sem počítám především ty, kteří ničemu se nevěnují než vínu a rozkošnictví. Nikdo zajisté není hanebněji zaměstnán. Jiní, byť i snad klamným obrazem slovy byli poutáni, stkvěle přece chybují. Můžeš mi vypočítávati lakomé a zlobivé neb ty, kteří neprávem nenávisť a nepřátelství v srdci chovají, přece jen chyby jejich mužnější jsou; u těch však, kteří Vevere a rozkošnictví propadli, choroba jest nectná.

2. Prozkoumej veškeren jejich čas. Pohleď, jak dlouho počítají, jak dlouho úklady strojí, jak dlouho strachem trnou, jak dlouho o přízeň se ucházejí, jak dlouho nechávají se ucházeti, kolik spotřebují na své i cizí sliby, kolik na hodiny, jež jsou již službou: — a uvidíš, kterak ani oddechnouti si nemohou pro své zlo neb dobro.

3. Posléze všichni shodují se v tom, že muž, jenž pracemi jest zavalen, nic nemůže dobře vykonávati, ani řečnictví ani svobodné vědy, když rozptýlený duch ničeho hlouběji nepojímá, nýbrž vše, jako natlačené příliš, odmítá. Nic menšího nezbyvá člověku tak zaneprázdněnému než žítí, není pak nesnazšího umění než to. Mistři v jiných uměních napařád jsou četni. Někteří z nich již jako hoši tak dobře pochopili, jak se poznalo, že i vyučovati jim mohli: žítí však po celý život nutno se učiti a co ještě snad je podivnější: po celý život nutno se učiti umírati.

4. Mnozí z největších mužů opustivše všecky překážky, odřekli se bohatství, úřadů i rozkoší a jen tomu jedinému až do nejzazšího věku se věnovali, aby se naučili žítí; přemnozí však z nich z života odešli s vyznáním, že dosud se tomu nenaučili; — tím ovšem méně jest možno, aby onino to byli pochopili.

5. Věř mi, že jest to věcí velikého a nad všecky lidské poklesky povznešeného muže, nedopustiti, by mu bylo co ubráno z jeho času. Proto také jeho život je velmi dlouhý, ježto celým svým rozsahem jen jemu náležel. Nic tedy nezůstalo neurovnaného a nevykonaného, nic nebylo přenecháno jiným. Nenalézáš velmi šetrný strážce ničeho hodného toho, aby s tím čas svůj vyměnil. Proto mu dostačil: nutně ovšem nedostačil těm, z jejichž života jiní lidé mnoho ubrali.

6. Nedomnívej se, že oni nikdy nechápou, tvou škodu: uslyšíš přemnohé z těch aspoň, jež velké štěstí tíží, mezi zástupy klientů nebo při jejich soudních záležitostech nebo jiných čestných obtížích přechoasto volati: „Sám sobě žítí nesmím!“

7. Proč bys nesměl? Ovšem, že všichni ti, kdož si tě za obránce berou, ubírají tě sobě samému. Onen obžalovaný, kolik pak dní ti odňal? kolik onen uchazeč o úřad? kolik ona stařena, znavená pochováváním svých dědiců? kolik onen muž, jež stavěl se nemocným, aby dráždil lakotu toužících po dědictví? kolik onen mocný přítel, jež nepokládá vás za přítele, nýbrž za svůj nástroj? Nuže spočítej a prohlédi dni svého života: uvidíš, že ti jich pozůstává jen velmi maličko.

8. Když onen, jenž tolik toužil po fascích,¹⁾ jich dosáhl, touží vzdáti

¹⁾ Fasces byly odznakem moci konsulské.

se jich a stále opakuje: „Kdy jen tento rok přejde?“ Jiný pořádá hry,¹⁾ na něž si tolik zakládal, že mu losem připadly: „Kdy se toho jen zbavím?“ volá. Onoho celé forum přeje si za ochránce a k němu se sbírá s křikem bez mezí: „Kdy jen, praví, bude již odročeno jednání?“ Jedenkaždý přenáhluje se ve svém životě, trpí touhou po budoucnu a omrzelostí přítomna.

9. Kdo však každého okamžiku užije ve svůj prospěch, kdo upravuje každý den jako celý život, ten ani netouží ani se neobává příštího dne, Jaký pak nový požitek mohla by mu přinést ta neb ona hodina? Vše poznal, všeho dostatečně učil; ostatní ať zařídí si osud dle chuti: život jeho je zabezpečen. Přidáno může mu býti snad něco, ubráno již nic, a to tak přidáno, jak když plně sytý přijme trochu pokrmu, po němž netouží.

10. Nesmíš se tedy domnívati, že ten, kdo má šedivé vlasy a vrásky, již dlouho žil: nežil dlouho, ale dlouho tu pobyl. Nebudež přece souditi, že onen mnoho plul, jímž, kdy vyplul z přístavu, divá bouře sem a tam zmítala a střídavě zuřícími větry na témž místě otáčela? On neplul mnoho, nýbrž mnoho byl zmítan.

Hlava VIII.

1. Divívám se, když vidím, kterak někteří vyžadují času a kterak ti, již jsou oň požadováni, tak velmi jsou ochotni. Každý hledí na to, proč se čas vyžaduje, na čas sám však nikdo. Jako by se žádala věc nicotná, jako by nic nebylo rozdáváno a přec dětskou hračkou stává se věc nejcenější. Onino se klamou, ježto je to věc nehmotná, ježto ji očima nepostřehují, proto za velmi lacinou ji považují, ba téměř vůbec za bezcenou.

2. Každoroční dary přijímají i mužové velmi slavní a věnují na to buď úsilí neb píli: nikdo však neváží si času. Užívají ho laxněji, než jako by zdarma byl. A pohledni na ně, když onemocní, přiblíží-li se k nim nebezpečí smrti, kterak objímají kolena lékařů; kterak připraveni jsou všechny své statky obětovati, aby život zachránili, když hrozí jim odsouzení k smrti: tak odporující si city v nich existují.

3. Což kdyby bylo možno předložit každému rozpočet jak let minulých tak budoucích; jak chvěli by se ti, kterým jich jen málo zbývá, jak by jich šetřili! A přece snadné jest, co mám jisté, byť to bylo i nepatrné, si rozdělit; právě to nutno s větší píli si zachovati, o čem nevíme, kdy to přestane.

4. Nedomnívej se, že onino vůbec nevědí, jak drahocenna věc je to: vždyť přece říkají těm, jež nejvíce milují, že jsou odhodláni darovati jim část svých roků. Dávají bez porozumění: dávají totiž tak, že sobě ubírají a oněm ničeho nepřidávají. Avšak to právě nevědí, zda sami pozbývají. Proto tak snadno snášejí ztrátu, kterou nepozorují.

5. Nikdo ti nenahradí léta, nikdo tě sobě samému nevrátí. Věk lidský půjde jak, počal a směr svůj neobráti ani nepotlačí. Naprosto bez hluku půjde a nikterak nebude tě upomínati na svou rychlost: tiše uplyne. Neprolouží se ani na rozkaz králův ani přízní lidu: jak od počátku byl vyslán, tak poběží, nikde se neobráti, nikde nezadrží. Co bude toho následek? Ty zane-

¹⁾ t. j. byl praetorem, vysokým to úředníkem jehož úkolem bylo pořádání veřejné slavnosti.

prázdněn jsi, život pospíchá; mezi tím přijde smrt, pro níž musíš najít čas, ať chceš nebo nechceš!

Hlava IX.

1. I ti lidé, kteří právě moudrostí se vychloubají, příliš jsou zaměstnáni: aby lépe mohli žít, na účet svého života vynakládají život sám a činí dalekosáhlé úmysly. Největší však ztráta života jest odkládání: onof vždy odnímá prvý den, bere přítomné se slibem na budoucí. Největší překážka žití jest očekávání, kteréž visí na budoucím a ztrácí přítomné. Co jest v rukou pouhé náhody, s tím počítáš, co v tvých, ztrácíš? Kam obracíš své zraky? jak daleko se pouštíš? Vše, co teprve přijde, nejisté jest, žij jen přítomnosti!

2. Hle, velký básník ¹⁾ k tobě volá, a jako by samým božstvím nadšen, píše spásonosné verše:

Právě vždy ten nejlepší den života ubohým smrtelníkům prvý uniká.

Proč váháš, vece proč ustupuješ? Nechopíš-li se příležitosti, prchne. Ba i chopíš-li se, přece bude prchati. Protož nutno bojovati s rychlostí času rychlým jeho využitím, zrovna jako nutno hned čerpat z dravého potůčku horského, který stále neteče.

3. To také velmi pěkně se hodí k zamítnutí stálého rozmyšlení, že nepraví „nejlepší právě věk,“ nýbrž „den.“ Proč si prodlužuješ bezstarostně a zdlouhavě, při tak rychlém ubíhání času, měsíce a roky a to dlouhou řadu jich, jak uzdá se tvé neskromnosti?

4. Není tedy pochyby, že právě prvý vždy den, ten nejlepší, prchá smrtelníkům ubohým, to jest zaneprázdněným: jejichž dětskou dosud mysl stáří již tíží, k němuž dospěli nepřipraveni, bezbranni. O nic zajisté se nepostarali i náhle, ničeho netušíce, kořistí stáří se stávají. Nikterak nepozorovali, že denně se blíží.

5. Podobně jako rozmluva nebo četba nebo hluboké přemýšlení klame cestovatele, jenž dříve se dovídá, že dospěl k svému cíli, než že se k němu přibližoval: zrovna tak tato nepřetržitá a přerychlá cesta životní, po níž stejným krokem kráčíme bdíce i ve spánku, neobjeví se stále zaneprázdněným, leč až na konci.

Hlava X.

1. Kdybych chtěl tvrzení svoje si rozčleniti a důkazy pro ně uvést, mnoho věcí by se mi naskytlo, jimiž bych mohl dokázati, že překrátký jest život příliš zaneprázdněných. Říkával Fabianus, ¹⁾ jeden z těch starých pravých filosofů, nikoliv z nynějších katedrových: že proti vášním nutno bojovati silou, nikoliv vtípností a odvrátiti neslušný náraz ne s malými poraněními, nýbrž náběhem: zlé škádlení nutno zajisté umlčeti, nikoliv s ním laškovati. Vytýkáme-li však oněm příliš zaměstnaným jejich chybu, musíme je poučovati nejen jich litovati.

2. Na tři doby dělí se život: minulou, přítomnou a budoucí. Z nich ta, kterou žijeme, kratičká jest, kterou žítí budeme, pochybna, kte-

¹⁾ Velkým básníkem je tu míněn Vergil.

²⁾ Fabianus jest stoupenec filosofa Q. Sextia (nar. kol. 70 př. Kr.)

rou jsme prožili, jistá. Toť zajisté doba, na kterou již osud nemá vlivu, kterou nikdo dle své vůle si nemůže vrátiti. Tuto dobu ztrácejí zaneprázdnění. Ba nemají ani kdy, aby do minulosti pozřeli, a kdyby i měli kdy, tož nepříjemná jest vzpomínka na věc, které nutno litovati.

3. Neradi tedy obracejí mysl na doby špatně prožité a neodvažují se znova ožívovati to, kde přemítáním objevují se chyby, jež třeba unikly pozornosti jen vlivem nějaké okamžité rozkoše. Nikdo vyjma toho, kdo vše s největší pozorností, které nic neuniká vykonal, neobrací se rád do minulosti.

4. Onen muž, který po mnohých věcech ctižádostivě toužil, pyšně pohrdal, slabě zvítězil, lstivě zklamal, lakotně urval a rozmařile rozházel, ten nutně obává se svých vzpomínek: to však je část doby naší, která jest již nedotknutelná a zasvěcená, která povýšena jest nad všechny lidské nehody, která vyňata jest z říše osudu, již nevyruší ani nedostatek, ani strach ani nával nemocí. Nemožno ji ani rozbouřiti ani vyrvati: věčné a neochvějné jest její držení. Jen jednotlivé dny, a ty jen na okamžik, jsou přítomny: dny však doby minulé všechny se dostaví, když si poručíte, a dle vůle vaší nechají se prohlédnouti a zadížeti, nač ovšem zaměstnaní nemají kdy.

5. Jen klidná a bezstarostná mysl může projíti všechny části svého života: duše zaměstnaných jsou jako by pode jhem a není jim možno rozvažovati a nazpět pohlížeti. Mizí tedy jejich život do hlubokosti mořské, a jako nic neprospěje, kdybys sebe více přilíval, není-li podkladu, jenž by to přijímal a zadržoval, tak nic neznamená, kolik času se vynakládá, když není podkladu, poškozenými a děravými dušemi mizí.

6. Čas přítomný jest velmi kratičký, ba tak krátký, že mnohým ničím se zdá. Běžíť, stále uplývá a do propasti padá. Dříve končí, než došel a není v něm více klidu než ve vesmíru neb hvězdách, jichž stále neúnavný pohyb, nikdy se nezastaví na témž místě. Jedině tedy přítomný čas náleží zaměstnaným, který však tak je krátký, že ho nemožno uchopiti a ježto příliš jsou roztržiti, i ten jim uniká.

Hlava XI.

1. Chceš posléze poznati, jak krátce žijí? Hleď jak touží déle žíti. Sešli starci zehrají se sliby o přidání několika roků; sami sebou klamou, že mladší jsou. Lží si lichotí, a tak rádi se klamou jakoby tím zároveň i osud mohli oklamati. Když však je již nějaká slabost upomíná na smrtelnost, s jakým strachem umírají, ne jakoby ze života vycházeli, nýbrž byli vyrváni. Volají, že blázní byli, že nežili, a kdyby vyvázli z této nemoci, že že by chtěli žíti v prázdní. Tu vzpomínají, jak nadarmo hromadili, čeho neužijí, jak marnou byla veškera jejich práce.

2. Proč měl by býti bezobsaženým naproti tomu život těch, kdož vzdalují se veřejnému zaměstnání? Nic se mu neubírá, nic na té i oné straně se nerozhazuje, nic nepředává se náhodě, nic nezaniká leností, nic nemizí přílišnou štedrostí, nic není zbytečným: celý život, abych tak řekl, nese úroky. Byť to bylo sebe menší, přece to stačí úplně a proto, ať kdykoliv nadejde poslední den, mudrc nebude váhati jíti smrti vstříc pevným krokem.

Hlava XII.

1. Otážeš se snad, které to lidi nazývám zaměstnanými? Nemysli, že jimi pouze myslím ty, které teprve vypuštění psi vy-

hánějí z obchodních síní,¹⁾ které vidíváš, kterak vylučování bývají ze zástupu svého jemněji sice, ale z cizího hruběji, které z domu jejich vyvolává přílišná zdvořilost, aby na jiné brány tloukli, které vypuzuje touha po mrzkém zisku, která mnohdy zle se jim může vyplatiti.

2. Někteří ani v odloučenosti nemají volného času: na venkově nebo v lůžku svém, v naprosté samotě, ač všeho se vzdali, sami sobě jsou na obtíž; oni nežijí bez zaměstnání, ale v marném zaneprázdnění. O takovém člověku myslíš, že v klidu žije, korinthské vasy, jež několik lidí vášnivě přeceňuje, stále úzkostně urovnává a většinu dne ztrácí rovnáním rezavých plíšků? Nebo o tom kdo v zápasišti (— jak potupné, že netrpíme ani vadami římskými! —) sedí a sleduje závody řeckých chlapců? Či o tom, kdo rozděluje zástupy svých zápisníků²⁾ na páry dle stáří a barvy? kdo nejznamenitější athlety vydržuje?

3. Jak? Takové lidi nazveš volnými, kteří ztrácí mnoho hodin u holiče, než se ustříhne vlas, který snad narostl minulé noci, než se rozhodne o každém vlásku, než buď upraví se rozptýlený vlas nebo sčese tam, kde tu neb onde chybí? Jak se rozčilují, byl-li holič poněkud nedbalejší, než když velmože holí? Jak se rozpalují, když jim bylo něco ustříhnuto z jejich hřivy, zůstalo-li něco neupraveno, není-li vše pěkně nakudrlinkováno? Každý z nich by raději obec viděl v nepořádku než své vlasy, každý z nich více dbá o ozdobu své hlavy než o její blaho, každý raději chce býti elegantnější než počestnější. Myslíš tedy, že ti lidé v prázdní žijí, kteří čas svůj věnují hřebenu a zrcadlu? (Dokončení příště.)

J. Š.

Kritika method deskriptivy.

β) názor neúplný, γ) názor zbytečný a zmatečný, δ) názor naprosto nesprávný.

Vytčenými vadami oplývá celá učebnice od počátku až do konce. Všimněme si aspoň některých makavějších případů. Na straně 17. uveden úkol „Sestrojiti délku úsečky dané v poloze obecné, jakož i velikosti odchylek úsečky od průměten“. V theoretickém vysvětlení, jež zaujímá přes půl strany, odvolává se na obrazec 23. str. 15.), kdež znázorněna odchylka úsečky od průmětny π . Na str. 17. uveden obrazec 26., znázorňující velmi neúplně a nevhodně průměty úsečky na průmětnách π , ν . Jelikož autor učebnice měl pochybnosti o tom, že by obrazci a výkladu připojenému mohlo býti správně a snadně porozuměno, uvedl na str. 18. obr. 29., podobný obr. 26. jen že bez osy X_{12} a s odchýlným označením, čímž věc doznává vlastně nového zatemnění. Obr. 27. a 28. jsou způsobilé zatemnění představ a rozbití názoru stupňovati.

¹⁾ Obchodními síněmi myslí se tu veřejná tržiště, basiliky zvaná; večer bývaly basiliky ty uzavírány a hlídány vrátným a psy.

²⁾ Bohatí Římané měli zvláštní otroky, zápasníky, jež dělili dle různých barev.

Ob. 30., 31., 32. 33. představují opět tutéž věc, ale jasnosti názoru a snadnějšímu porozumění neprospívají. Místo všech těchto obrazců by byl stačil jeden jediný axonometrický obrazec, jenž by požadavkům dobrého názoru a plného, snadného porozumění náležitě zadost učinil: V učebnici uvedeno 8 obrazců, z nichž požadavkům zmíněným nevyhovuje ani jediný; jsou to názory neúplné, co do počtu však zbytečné; co do různosti (ač tutéž hlavní věc mají znázorňovati) jsou zmatečné ztatemňující více než osvětlujíce.

V ohledu tomto počíná si francouzská methodika mnohem praktičtěji. V díle „**Projections Ire partie, 3e cahier**“¹⁾ na str. 19. a n. uvedeny náznorné obrazce, jež daleko předčí vytčené náznorniny z učebnice české. Podobně se má věc ovšem i při četných jiných partiích.

Pokud máme zřetel obrácen ke stránce textu, konstatujeme, že francouzský text jest mnohem kratší, jasnější a srozumitelnější. Uvedeme aspoň jediný příklad. Na str. 13. díla „**Ombres et lavis**“²⁾ praví se ku vysvětlení prob. 27.

„**Déterminer l'ombre portée d'un cylindre sur un cône renversé et sur une sphère**“ následovně:

Pour résoudre ce problème on doit chercher:

1. Le point de l'ombre portée qui se trouve sur la génératrice extrême; 2. Le point le plus haut de l'ombre portée; 3. Un point quelconque de la courbe d'ombre.

Point d'ombre sur la génératrice extrême.

Pour déterminer le point a , on suppose la figure coupée par un plan vertical XV , on cherche l'ombre portée sur ce plan par une partie de la circonférence inférieure du cylindre; on obtient ainsi la courbe $h' a' m'$. Le point a' où cette courbe rencontre la génératrice $s' I'$ est le point cherché.

Point le plus haut de l'ombre.

Ce point se trouve dans le plan lumineux Ps , qui contient l'axe commun du cône et du cylindre. Pour le déterminer: 1. Faire tourner le plan Ps jusqu'à ce qu'il soit parallèle au plan vertical, et mener, par le point h' , une parallèle $h' b'$ au rayon lumineux rabattu; 2. Projeter b'' en b_2 sur le diamètre gh , et le ramener en b dans le plan P_1 la projection verticale du point b sera en b' à la hauteur de b'' .

Point quelconque de l'ombre portée.

On obtiendra autant de points que l'on voudra de l'ombre portée en coupant la surface du cône par de plans horizontaux et en traçant l'ombre qui serait projetée sur chacun de ces plans par la base du cylindre. Cherchons, par exemple, un point de l'ombre portée sur le plan horizontal $p' q'$.

1. On tracera la projection horizontale du cercle $p' q'$;

¹⁾ Na titulním listě označena vyznamenání: Médailles d'or aux expositions de Paris en 1867. et 1878., d'Amsterdam en 1869. Médaille de progrès à l'exposition de Vienne en 1873. Diplômes d'honneur aux Expositions Internationales de Londres en 1884 et de Chicago en 1893. Médaille d'or à l'Exposition Internationale de Paris en 1900.

²⁾ I toto dílo počteno četnými vyznamenáními.

2. On cherchera l' ombre portée sur le plan $p' q'$ par le centre (s, t') de la base inférieure du cylindre;

3. Du point y , comme centre, avec le rayon sg , on décrira un arc de cercle Y , qui indiquera une partie de l' ombre portée par la base du cylindre sur le plan $p' q'$. Les points $(e \acute{e}) (f f')$ où l' arc de cercle Y rencontrera le cercle de section, appartiendront à l' ombre portée.

Podobně projednána ostatní nauka ve francouzském díle. Vidíme tu vedle jasného názoru zřetelnost a přehlednost, jaké bychom v české učebnici marně hledali.

Příkladem názoru naprosto nesprávného uvádíme ob. 138. z české učebnice, kdež znázorněje se čtvrtá průmětna. Jelikož z obrazce vypuštěna jest průmětna druhá (v), čímž uvedená průmětna jakožto III. stává se druhou a IV. stává se třetí, jest tudíž obrazec neúplný; mimo to jest domnělá IV. průmětna postavena na domnělou III. tak nevhodně, že těžko jest žákovi v obrazci se orientovati a tíže z něho žádoucí poučku jakožto z názoru odvoditi.

Příkladů podobných nalézáme v učebnici velikou zásobu. Místo axonometrického názoru, jenž by tu mnohem lépe posloužil nežli různé desky a plotny, uvedena směs čar a čáreček, v nichž toliko znalec dovede se náležitě orientovati; pro žáky se nikterak nehodí.

Dr. RUDOLF NEJEZCHLEBA.

Reforma vyučování náboženství na školách středních.

(Pokračování.)

Nejdůstojnější episkopát rak. dobře poukázal na největší bolák naší výchovy náboženské na nevhodné učebnice. Naše učebnice jsou extrakty z vědeckých knih theologických i co do obsahu i co do formy. Už ten katechismus, který má zaujímati místo ústřední ve vyučování našem, nevyhovuje v mnohém požadavkům paedagogickým pro svůj spekulativní, abstraktní ráz a vědecký stil. Daleko lépe se mi zamlouvají katechismy americké. Ale budiž!) Ke katechismu se pojí dogmatika a morálka. Ukázal jsem, že všechny učebnice musejí býti seskupeny kolem katechismu a proto tím více dogmatika a morálka, která má všude naň navazovat. Oč se jedná v dogmatice? — aby na konec mohl každý student se sv. Pavlem říci: „Scio, cui crediti et certus sum!“ Rovněž i moralce se nejedná vychovávat moralisty ale šlechetné karaktery křesťanské. Ideálním cílem všech nás musí býti, vypěstiti muže, kteří by se modlili Credo s vroucností Augustinovou a plnili dekalog se svědomitostí mučovníků. Za tímto účelem nutno omežiti učivo dogmatické i morální a jen takové kvantum podávat, které by si mohli žáci důkladně osvojit a se všech stran objasněné, porozuměné jako drahocenný, milý poklad uložit. Jean Paül praví: „Množství oblouků a sloupů zatemňuje často jednoduchou pravdu.“ (Cituji ovšem jen ze stanoviska paedagogického.) — Většina kontroversí mezi sektami křesťanskými

) Mně by se nejlépe zamlouvala nová učebnice místo katechismu, jež by měla totožný text s katechismem co do látky podstatné — již nutno memerovat — a to ostatní upraveno přiměřeně vzdělání středoškolskému.

měla by ustoupiti do pozadí a za to vši silou zdůraznit názor křesťanský proti novodobému pohanství a nevěře. Haerese a bludy, jež nemají vztahu k životu nynějšímu ať se už dají na zasloužený odpočinek nebo přenechají teologii, není to jistě teď akutní. Hlavní úkol dogmatiky vidím v tom, ukázati, čím je nám Kristus a jak zle by bylo bez něho; vždyť naše doba pořád mluví a píše o jakémsi bohu, jehož ani nemiluje ani se nebojí.¹⁾ — Uvádět polemiky s pseudovědeckými názory v dogmatické učebnici, ježto třeba k tomu velmi mnoho jemného taktu vedle pádného vyvrácení, považuji za víc škodlivé než užitečné.²⁾ Nejlépe potírat bludné názory indirektně: co nejjasněji a nejpřesvědčivěji podat pravdu, která už sama vylučuje blud; direktní polemika ať se ponechá až do oktávy.

Resultatům však opravdu vědeckým nesmějí se naše učebnice vyhýbat, nýbrž se jimi obírat a hledět je uvést v harmonii s pravdami náboženskými, aby křesťanská base u žáků se neviklala ale utužovala.

Prof. Dr. Ehrhardt (Liberaler Katolicismus?) praví: „Kněžstvo se nesmí uzavřítí před velkým světem, jako by načisto byl propadlý zlu. Ani v Rakousku nemůže theologie postrádat pokrokových, rozvojových prvků; bez nich by byl výhradně konservativní směr stagnací, která neomylně za sebou vede smrt.“ Tím není ovšem ani zdaleka myšleno, aby náboženství se prodávalo v souhlase s vědeckými hypothesami, jak si to představuje prof. Spálený (na debatním večírku Ústř. spolku); hypothesy se mění, lepší nahrazuje méně dobrou, pravdy zjevené však nelze opravit ani lepšími nahradit. Co do způsobu tradování pravd náboženských lpěti na tom, co napsali sv. Tomáš Aq. nebo Suarez — při vši veliké úctě k nim — jest anachronismem; sv. Tomáš, Suarez etc. jistě nepsali dogmatiky pro dobu naši, vždyť věk náš není dobou metafysické spekulace, nýbrž dobou industrie, techniky, praktické práce, proto se musíme už jednou naučit i my dívat na svůj předmět očima XX. století i ve svých učebnicích. Třeba učiniti všechny ty pravdy nadpřirozené, jež jsou abstraktní a tudíž suchopárny, mládeži záživnějšími tím, že nezanedbáváme stránky citové — faktora to ve výchově nad míru důležitého —, a uvedeme je ve spojení s pravdami přirozenými, na nichž ony stojí a jsou jich vyvrcholením. Koncentrace s klassiky! Látka zajisté, která se nejvíc líbí a upoutá, stává se nejjistějším majetkem.

Poněvadž celé křesťanství je prožíváno a předváděno v kultu a křesťanském umění, nutno těmto zdrojům paedagogicky účinným věnovat daleko větší pozornost. Jaký zlatodol máme to ve skulptuře, malířství,³⁾ poesii duchovní všech časů! Ku př. v těch krásných hymnech církevních tají se celá nálada, jakou prožívali nadšenci tou kterou pravdou proniknutí (cf. Dies irae, Stabat Mater etc). Nebo kolik toho můžeme vytěžit z belletrie naší i cizí k oživení učiva dogmatického a morálního! (Zeyer, Neruda, Sv. Čech, Sienkiewicz etc. etc.) V našich učebnicích alespoň pod čarou by

¹⁾ Ve věci této je zásadní rozpor s prof. Drem Ol. Kramářem, jenž ve své jinak poučné knize »O výchově a učitelstvu« zařazuje božství Kristovo mezi věci nepodstatné a nehodící se pro nynější inteligenci. Neochvějný fundament věků! — (Rovněž promlouvá o eschatologii a zpovědi, měl snad na mysli abusus!) —

²⁾ Mám toho několik frapantních dokladů při Darwinismu, evoluční theorii, principu kausalitity atd.

³⁾ Ku př. při Mariologii přines uměleckou Madonu do třídy a ukaž, jak umělec zachytil mateřství boží Matky, panenství etc. Rovněž umělecké obrazy ze »Zlaté bible« budily mi veliký interest.

mohlo býti na ně poukázáno, aby si jich katecheta i žáci všimli; tím by se i paralysoval modní proud poesie nám nepřátelský, jímž se dává mládež často strhnouti. ¹⁾

Představuji si učebnice věroučné takto: Základní naše dogmata jsou beze vší spekulativní theologie přesně navázána na katechismus, prohloubena, klidně odůvodněna všemi prostředky: bibli, tradicí, liturgií, uměním, souhlasem lidstva a to beze vší terminologie theologické, řečí prostou v rozsahu 80 neb 90 stránek. ²⁾ Stejně morálku; beze všeho vědeckého aparátu ukazuje nutnost a vznešenost zásad mravních se stálým zřetelem k tomu, že křesťanská mravouka je něco daného, co nesmíme konfundovat s moralkami filosofů, ani co nesmíme reformovat my nýbrž ono nás.

Také nesmí scházeti v morálce ujasněný pojem lidské svobody, aby žák nedomníval se že církví se censuruje každá volnější myšlenka. Rovněž si musí všimati časových otázek: hospodářské (kapitalismu), hypnosy, spiritismu, otázky sexuální, nervosy, psychopathie, jež mají vliv na imputabilitu činů. I tu ve stručnosti jeví se mistr, proto rozsah ne větší než u dogmatiky.

St. Zákon dle nejnovější změněné osnovy bude se vyučovati jen půl roku; proto nutno látku redukovati na polovici: jasně ideu messianskou a pak vybrati hlavně to, co působí na žáky výchovně. Nerozpakoval bych se však dáti žákům nezkaženým aspoň jako příručku do rukou celou bibli ovšem srozumitelně a správně přeloženou.

Žádná transformace textu biblického i dle sebe pěknějších pravidel nevyváží bible, která zůstane nejlepší knihou paedagogickou. ³⁾ Jestliže by se přičinily poznámky k textu — což je nutno —, pak ať jsou v souhlase s jistými resultaty moderní biblistiky. Nesmíme také zapomněti vyučující St. Zákonu, že příběhy biblické o Adamovi, Kainovi, Abrahamovi etc. zůstaly by bez účinku na praktický život žáků, jestliže se nedají do patřičného světla. Žák totiž vidí, že Bůh nejedá tak s lidmi nyní. Dříve se to necítilo, dokud panoval u lidí strach z úkazů tajemné přírody. Nutno klást důraz na to, že Pán Bůh trestal poměrně k úloze toho kterého člověka na světě a poměrně k prostředkům a pomoci, jaké jim k tomu dával . . .; tak i dnes. Dnešní lidé ani kněží ani biskupové nemají toho úkolu jako Abraham, Mojžíš . . ., proto je celý postup jednání také jiný. ⁴⁾

Zvláštní péče vyžadují učebnice církevních dějin. Charakteristikum gymnasia je právě historické vzdělání; proto letošní sjezd katechetů v Mnichově kladl důraz na látku dějepisnou, ježto má velikou cenu apologetickou a odpovídá indukční metodě, která teď všude převládá. Třeba ovšem moderních hledisek: životní názor doby naší směřuje vždy více k uplatnění živlu lidového; pod tímto zorným úhlem hledí nynější historikové na minulost. Dnešní dějepisy nejsou už dějinami caesarů a výbojců, už mizí ten chlubný titul „veliký“ u těch, kteří byli opravdu velikými v despotii a tyranii (Alexander, Napoleon etc.); tento attribut sdělili ti, kdož v míru veliké věci vykonali na poli kultury a humanity.

Rovněž nesmí se uvádět jeden muž jako repraesentant nějaké doby, vždyť ty massy lidu smýšlely a žily jinak; zkrátka musí i z našich učebnic vymizet ten aristokratický ráz. Naše historie zabývá se ještě příliš poměrem

¹⁾ Zdařilý pokus učinil Dvořák pro dívky; cf. jeho věrouku i mravouku!

²⁾ cf. řeč prof. Kolíska na Velehradě loni!

³⁾ cf. Tolstojovy »Paedag. stati«

⁴⁾ Viz Oliva: Zvýšení účinnosti theologie pag. 34—35.

církve ku státu se všemi konflikty, dějinami sekt a bludů, a málo si všímá stránky socialní, což je rozhodně nečasové.

Právě naopak v naší historii musí stát v popředí vnitřní život církve, její činnost socialní, charitativní a paedagogická. „Regnum meum non est de hoc mundo“, činnost Kristova byla rázu čistě duchovního a táž činnost v podstatě je i jeho církve; na lásce spočívá messianská říše a také láskou — obdivuhodným charitativním životem ne filosofováním — podmanila si celý svět. (Cf. výrok Pliniův!) Ať byly útvary politické jakékoli, činnost církve byla principiálně táž: povznést, zdokonalit a posvětit každé dílo lidské. S tohoto hlediska musí dějepis náš pojednávat o papežství, o klášterích etc., jasně ukazuje, jak byla církev vždy velmocí na poli kultury, dobroditelkou všem národům po stránce duševní i hmotné.

Naše historie musí přesně rozlišovat nezměnitelný element božský a změně podrobený prvek lidský, jenž má mnohdy i velké stíny, ježto mnohé osobnosti církevní nedaly se proniknout duchem Kristovým a tím vyvolaly žalostné konflikty. Neradno těchto stínů zatajovat, sice ztratíme u žactva veškerou důvěru. —

Naše historie musí míti teint vlastenecký¹⁾ posvátná zář náboženství je zastíněna, i když dá se jen volnost podezření, jako by byly ideje národní v konfliktě s ideami náboženskými, vždyť mezi nejsvětější věci lidí patří vlastenectví. Při tom ovšem třeba dobře rozlišovati: vlastenectví nespočívá v pomíjejících heslech denních ale v trvalé povinnosti svědomí; ani v tom, aby se musilo v š e c k o velebit u národních velikánů a býti slepým i k jejich vadám; i vlastenectví musí spočívati na spravedlnosti! S tohoto hlediska by měli státi v našich dějepisech velikáni vlastenečtí a to i ti, kteří nestáli na půdě katolické (Hus, Komenský atd.); ovšem že by neměly opomíjet naše učebnice seznamovat žáky s buditeli národními a vlastenci z řad kněžských, a akcentovat, že i u laických našich předků byla láska k vlasti vždy náboženská a nikoli atheistická, — Mnohem zajímavější pro žáky by byla historie obsahující krátké biografie patronů, jichž jména nosí, s případnými portraity. Historie budiž ilustrována po způsobě Müllerovy!²⁾ — Jenom těmito cestami můžeme docílit, aby žák se cítil členem církve a rád se k ní hlásil.

Na konec svých studií má účtovat abiturient sám se sebou, proč se drží názoru křesťanského, proč zamítá všechny jiné; tyto reflexní úvahy se dějí v apologetice. Tato má býti mladému muži arsenalem, aby dovedl si uhájiti svého křesťanského názoru hlavně proti materialismu deroucímu se odevšad v nejrůznějších formách, má jej obrnit moderní zbraní a ne snad středověkými křesťáky. Středem pak celé apologetiky je stanovit a dobře vymezit pojem Boha; našemu kulturnímu nazírání důstojný a všímat si srovnací vědy náboženské. Čím bude vyučování náboženství v nižších třídách důkladnější, tím bude i práce apologetická v oktávě snažší; ovšem

¹⁾ Nepřátelé vytýkají: církev je internacionalní, ergo i její historie; vlastenecké dějiny církevní je jim *contradictio in adjecto*! — Věda, umění, mravnost je též internacionalní . . . ergo!? — — Náboženství, věda, umění, mravnost jsou nad — národní, mezi — národní a přece jsou národní: v národě jsou *in concreto*, národem jsou ve skutek uváděny, v národě žijí, zkvétají, upadají, . . . mají svůj národní kolorit, . . . přes svoji všeobecnou, internacionalní platnost. (cf Anglii!). — Ostatně celé dějiny jsou toho dokumentem, jak nemají nepřátelé pravdy!

²⁾ Všecky ilustrace v učebnicích mají byt umělecké a ne zbytečné (ku př. křížová cesta v Podlahově liturgice.)

ideální apologie nemožno sestavit, ježto budou stále nové myšlenky se rodit, nové formy, nové problémy a také nové bludy vyžadující nových refutací. (Pěknou apologetiku vydal prof. Koch: „Hilf- und Lesebuch zum apologetischen Unterricht in Obergymnasium.“ Regensburg 1902.)

Liturgika Podlahova by mohla býti ponechána pro celé gymnasium; látkou svou dostačí skoro theologovi.¹⁾ Na gymnasiu ovšem se nejedná o podrobnou znalost liturgiky jako spíše o liturgický život, neboť všechny regule plování nic nepomohou, neumí-li člověk skutečně plovat.

Vhodný kancional nový snad už dostaneme, vždyť jeho nedostatky přímo křičí; kéž je jenom laciný, aby chudí žáci mohli býti jím podělováni!

Zač bych se ještě přimlouval, je, aby vydána byla pro žáky náboženská příručka na způsob chrestomatie; byla by to jakási „náboženská čítanka“ pro vyšší gymnasium. Takovou chrestomatií vydal letos Vil. Arenz ve Frýburgu (2.60 m): „Historisch-apologetisches Lesebuch“ — má 111 článků. —

Čítanka náboženská měla by 3 díly: 1. pečlivě vybrané a dobře přeložené stati z bible: žalmy, Job, proroci, knihy naučné; úryvky z evangelií, skutků a p. a z epištol. (Ovšem ještě lépe je dáti žákům bibli, jak už jsem se zmínil, pak ovšem by tato část odpadla.); 2. výbor z textů církevních otců, apologetů; anthologie církevních zpěvů, latinský kanon mešní s poznámkami; 3. výbor textů s obsahem nábožensko-mravním z klasiků a spisovatelů všech dob.

Ze názorných pomůcek: map, dějepisných obrazů, sbírek nejdůležitějších staveb, obrazů největších umělců náboženských atd. bylo by si přáti mnohem více, netřeba podotýkat, vždyť tu stojíme proti jiným předmětům jako žebráci, jak je toho důkazem každá výstava školská. (Naše pomůcky vypočteny lze nalézt: Müller, katechetische Studienreise.)

Konče referát o učebnicích, navrhol bych, abychom poprosili nejdůstojnější ordinariat, aby vypsál premie na nejlepší učebnice.²⁾

(Dokončení příště.)

Rozhledy.

Vychovatelství.

Rodiče a škola. Besedy s rodiči dítek jsou nyní častým thematem rozprav paedagogických. Pěkně pojednává o nich Fr. Krška v „Učitel“ a Ad.

¹⁾ Menší nedopatření si opraví katecheta sám; ku př. jméno »zelený« čtvrtek se odvozuje od slavnostních bohoslužeb v zelených paramentech v tento den, při nichž právě očištění poenitenti — zase zelenající se ratolesti církve — byli přítomni (nikoli od toho, že jen zeleniny se jedly); barvy zelené v liturgii neužívá se jen po Zjevení Páně až do devitníku, nýbrž i po sv. Duchu až do adventu, nepřípadá-li nějaký svatek; credo nepatří do mše katechumenů, nýbrž ad »missam fidelium«, na východě je vřaděno až pošt oblationem; tonsuristi mají užívat superpellicea ne rochetu; barva jejich cingula je dle diocésí různá atd. — (Něco je už opráveno v novém vydání).

²⁾ Nejd. episkopat rak. dle Dra Grimmicha vypsál už premie v r. 1896., bylo-li to u nás publikováno, nevím.

Vlček v „Učitelském Přehledu“. Věc jistě časová a velenutná, ale praktický výsledek dosud žádný. Proč? Inu proto, že není styku důvěrného mezi rodiči a školou a nebude ho dotud, dokud organisované učitelstvo urážeti bude náboženské city rodičů tiskem, slovem i svým chováním.

Celibát učitelek. V „Časopise učitelek“ horuje pokroková dopisovatelka ve článku „Žena v povolání učitelském“ velmi nadšeně pro zrušení celibátu učitelek; jest prý zrušení to krokem v před na dráze sociálních a mravních úspěchů žen. Ale na konci článku musila dopisovatelka přece doznati, že slov a resolucí proti celibátu bylo a jest dost, ale že při nich vede se ve skutečnosti požadavku tomu špatně, neboť na Moravě a v Dolních Rakousích, kde směly se učitelky do loňska provdati, bylo vdaných učitelek méně než 10 procent učitelek všech a mnohé prý z ohnivých horlitek proti celibátu vstupující v manželství opouštěly prý samy stav učitelský. Ba, nezřídka prý slychati u předních zastankyň hnutí anticelibátního: „Nebojuji za sebe, neboť až se vdám, nezůstanu učitelkou.“ — Vidno, že celé to hnutí tak zvané anticelibátní v kruhu učitelek není než ústupek pokrokovosti, jenž v praxi se neprovádí a za sociální a mravní úspěch se považovati nemůže. Buď totiž učitelka vstupující v manželství chce býti a stává se matkou, a pak nemůže se vydati v nebezpečí, že rozčilujíc se ve škole, poškodí zdraví dítěte, jež pod srdcem nosí a jež sama odkájetí a odchovávati jest povinna (srovn. letoší přednášky na hygienickém sjezdu v Berlíně), nebo matkou býti nechce a pak jest její spojení nemravné a škodlivé. Jsou příklady po ruce, že když i muž z hospodářských ohledů přál si, aby manželka jeho, jsouc učitelkou, dále svůj úřad zastávala, tato porodivši několik dětí, tak seslábla, že učitelské povinnosti ač všelijak ulehčené, naprosto zastati nemohla a proto se učitelování vzdala.

Nová metoda u cvičení ve slohu. Ve „Vychov. Listech“ r. 1904 ukázal Dr. Jos. Kachnik v delší stati „Poznámky k vyučování jazykovému se stránky psychologicko-paedagogické“, jak nutno veškero jazykové vyučování založiti na psychologickém pozorování mluvy dítěte a jeho individuálního lidového nazírání a jak dle toho i slohová cvičení z vlastní zkušenosti jest čerpati, a články v čítankách nazírání dětskému přizpůsobiti. Myšlenku tuto jako původní pojednávají a rozvádějí letos ve zvláštních spisech Engelbert Ruffer: „Proč se nedaří jazykovému vyučování na našich školách“ a Josef Müller: „Sloh v nových proudech vyučovacích“, začež se jim plného uznání v „Českém Učiteli“ a v „Učitelském přehledu“ dostalo. Proti názorům prof. Ruffera napsal „Obranu“ c. k. školní inspektor K. Novák do 10. čísla „Školy měšťanské“.

Umělecká výchova stále ještě zaměstnává přispívatele do časopisů paedagogických. Píše o ní „Beseda učitelská“, Al. Melichar v „Učitelském Přehledu“ a „Učitel“. Dobře dí Al. Melichar, že i tu dosud u nás praktický výsledek jest malý a že se chovancům učitelským nevštěpují ani nejprimitivnější pojmy esthetiky. Konány však dosud pěkné výstavy v Náchodě, v Kutné Hoře, v Hořicích, v Pardubicích a ve školní budově na Vinohradech. V posledně jmenované exposici zastoupeni čestně Aleš, Čermák, Bém, Mysibek, Úprka, Brožík, Kalvoda, Jelínek, Dvořák, Slabý a jiní. Bylo by ovšem posouditi, zda také vše, co vystaveno, pro děti se hodí. Mnohý učitel, jenž výstavy navštívil, bude se domnívati, že vším, co zde viděl, může ozdobiti učebny a chodby školní budovy. Případně tu ale podotýká v „Besedě učitelské“ ve článku „Nástěnné obrazy ve škole“ Petr z Kout, že čeho žáci vědomostmi svými vystihnouti nemohou, v žádné třídě nemá býti vyvěšováno, ježto jest to naprosto zbytečné a nepaedagogické. Ovšem, neboť

dítě, jak případně dokázal Katz v „Zeitschrift für Psychologie“ 1906 sv. 4. jen to vnímá, čemu rozumí a jen tolik v pravdě při kreslení reprodukuje, kolik a jak něčemu porozumělo. Proto bylo by našim výtvarným umělcům, kteří pro děti tvořiti chtějí, duši dětskou napřed dobře studovati. -ch-

-m- **Kárné třídy.** Již delší dobu zabývají se paedagogové myšlenkou odloučení zkaženou mládež od ostatních, aby i tito se nenakazili. Poslední dobou obzvláště vídeňské učitelstvo zabývalo se touto otázkou — tu ovšem přirozeno, že vysloveny náhledy pro i proti. Část učitelstva, která jest pro zřízení kárných tříd — která je ale v menšině — rozhodla, že každá škola má míti pouze jednu kárnou třídu a v ní nanejvýš 20 žáků. Kdo má býti dán do této třídy, o tom rozhoduje na návrh třídního učitele místní učitelská porada, která se v nutných případech za tím účelem zvlášť může svolati, a před níž řídící školy zkoumal důvody uvedené třídním učitelem. Jak dlouho má žák v kárné třídě zůstat, o tom rozhoduje řídící takové třídy v souhlasu s ředitelem školy. Lenoši a nedbalci nesmějí býti posláni do takové třídy, nýbrž pouze ti, kteří by v mravním ohledu poškoditi mohli své spolužáky. Označení třídy, vyučovací osnova a doba nemají se ničím líšiti od ostatních tříd. Odpůrci této myšlenky ale poukazují na to, že zřízení kárné třídy je věcí nad míru choulostivou. Škola prý má dosti prostředků kárných, aby mravně spustlé děti potrestala a je napravila. Nestačí-li tyto prostředky, musí užiti jiných: škola ať se dorozumí s rodiči. Učitel musí se stýkati s rodiči a musí jim vyložiti, že škola chce to dobré, které konečně u každého dítěte nacházíme, to že chce objeviti — a k tomu že potřebuje pomoci rodičů. Každá matka byla by povděčna učiteli za takovou poradu — a tím již prý by se získalo daleko více než kárnou třídou. Než jsou v té věci ještě jiné otázky choulostivé: Kde je hranice mezi dobrým a špatným dítětem a kdo patří do kárné třídy? Učitel, který by poslal žáka do kárné třídy, uvaluje na sebe velikou morální zodpovědnost! Vždy je lépe, když mravní slaboch zůstane mezi hodnými, — neb když všeci ti špatní jsou pohromadě, pak je nebezpečí, že se ještě více zkaží. A mimo to objevují se zde ještě jiné obtíže. Co by řekli rodičové takového chlapce? Dovolili by takovou „hanbu“ svému synu? A pak zajisté, že bez policajtů takové chlapce by učitel do třídy vůbec nedostal.

-m- V konferenci vídeňských učitelů radících se o „kárné třídě“ byla podána tato **statistická data**: R. 1881 bylo v Rakousku mezi 33.469 odsouzenými zločinci 460 (čili 1.25%) dětí mladších než 14 roků. R. 1898 bylo v Rakousku mezi 34.449 odsouzenými zločinci 1026 čili 3% dětí mladších než 14 roků.

V těchto 17 letech stoupl tedy počet dětských zločinců o 23%. Zajímavé jsou druhy těch zločinů: Ze 629 dětí bylo 565 odsouzeno pro krádež, 28 pro nemravnost, 24 pro podvod, 12 pro žhářství, 2 pro loupež, 2 pro zabití a 1 pro vraždu. Nejhorší poměry jsou v Ottakringu. Tam je 73.000 nepoletých a mezi těmi je 3212 spustlých — a z těch je 1551 — tedy 7% školáků. — V Berlíně jeví se v posledním desetiletí počet soudně potrestaných školáků dle berlínského „National-Zeitung“ takto: R. 1896/7 98, 1897/8 75, 1898/9 68, 1899/1900 67, 1900/1 54, 1901/2 112, 1902/3 91, 1903/4 73, 1904/5 85, 1905/6 90, 1906/7 85. „National-Zeitung“ je spokojen s tím výsledkem, neb v posledním školním roce bylo v Berlíně 70.000 školáků a připadá tedy teprve na 840 školáků jeden soudně trestaný. — Nejsmutněji to vypadá v tomto ohledu ve Francii. Na papíře se ukazuje úbytek mladických zločinců — ale ve skutečnosti to vypadá tak, že akademie des sciences morales et politiques vypsala pro rok 1908 cenu 2000 fr. na nej-

lepší spis jednající „O příčinách a nápravě vzrůstající zločinnosti u mládeže“. Příčinu k tomu dle „Correspondenzblattu“ zavedla statistika ministerstva spravedlnosti. Statistická čísla sice od r. 1895 do r. 1905 klesla — ale tím není řečeno, že by též mravnost stoupla, nýbrž spíše, že policie nebyla tak přísnou a pak že soudní instance dle různých nařízení minister-
ských počínaly si příliš blahovlnně oproti mladým zločincům — jak doznal sám ministr spravedlnosti. V „Revue d'Apologétique“ pojednává o tomto tematě F. Gibon a praví: „Rozpočet ministerstva vyučování se od r. 1875 zpaternásobil. Jak pak to vypadá s mravností v zemi? Co pak je z těch mladíků, kteří r. 1882 7 let měli? Zde má beznáboženská škola nejlepší příležitost ukázat své výsledky. Kriminalita u mládeže od té doby stoupla. Několik objektivních svědků: H. Joly, autorita v tomto oboru dí: „Čítalo-li se roku 1840 ročně asi 8000 mladických zločinců —, bylo jich r. 1893 a 1894 32.000! Jakou smutnou cestou jsme proběhli! Aníž by stoupl počet dětí, stoupl počet zločinců dětských z 8000 na 32.000.“ Abbé Bertrim praví: „V 10 letech po zavedení beznáboženské výchovy stoupl počet zločinců pod 20 let starých ze 16.000 (1882) na 41.000 (1892). Tedy skoro trojnásobný počet!“ A slavná vláda je slepa — vypisuje cenu „o příčinách a nápravě vzrůstající zločinnosti u mládeže“!

Dle nejnovější statistiky soudní v Německu je desetina všech zločinců pouze 12—18letých! V r. 1897 bylo v celé říši odsouzeno 463.585 osob, z nich 15.165 mladistvých (méně než 15 let) a 31.162 ve stáří 15 až 18 let. V r. 1899—1900 osob 478.139, z nichž 15.288 od 15 let věku a 32.224 ve stáří 15—18 let. Pětina z těchto mladistvých zločinců byla již dříve soudně trestána. V roku 1905 bylo z 10.000 odsouzených 620 mladistvých a z těchto 138 již několikráte trestaných. — Zvětšil se tedy počet mladých zločinců od roku 1882—1905 z 10.55 procent na 21.2 procent, více než o polovici. Od r. 1882—1900 bylo průměrně z 1000 pro krádež odsouzených 250 dospělých a 578 nedospělých. Jsou u nedospělých zastoupeny a to značně i nejhorší přečiny proti mravnosti, loupež, násilí. Statistika ta nepraví toliko, že počet provinilců nedospělých vzrůstá, nýbrž i že se tu jedná o přečiny, jež svědčí o surovém srdci: začínají posměchem rodičů, učitelů, pokračují nestoudností, rouháním, znásilněním slabých žen, končí: vraždice otce, matku! Toť celkový obraz nedospělých provinilců . . . A sebevraždy? Podobně! V r. 1788—1797 usmrtil se v Berlíně jediný hoch. V následujících deseti letech 1798—1807 byli již 3 samovrahové, v r. 1812 až 1821 již 31, v r. 1869—1898 dokonce — 1700! Co značí dětská samovražda? Hle, pokrok! Ztroskotání života rodiného, výchova dětí bez Boha vedle společenské bědy jsou jistě hlavními příčinami. Předčasná vyspělost rozumová, při tom však naprostý nedostatek duševního vývoje, k čemu moderní paedagogika spěje. A přece, žel, čtu v učitelských „odborných listech“: „Moderní člověk nechce zkrátka jednou pro vždy o náboženství pranic slyšeti. Musíme se snažiti, bychom ukázali světu, že i bez jistých tradic lze dobře vychovávat, že i bez nich může býti řádný člověk!“

Poznámky paedapsychologické.

Již před několika lety bylo v čísle „Vych. Listů“ uveřejněno několik poznámek paedapsychologických. Tyto poznámky, psané o několik let později jsou jejich pokračováním, ač se mi z mnoha stran dostalo za ně úsměšků a nedůvěry.

Nynější poznámky jsou doplněny ještě váhou dítěte a některými měrami.

1. D. J. (109 cm výška, 17 kg váha, objem hlavy 51 cm).

Je nadaný, z domu přísně vedený, mluví velmi potichu, vyučování se zájmem sleduje, rád počítá, má velké klidné oči, ale je vždy bledý do žluta, snad není úplně zdrav, ač nikdy si nestěžuje. Počíná si velice vážně. Ještě mu není 7 let.

2. F. V. (118 cm výška, 22 kg váha, objem hlavy 50 cm).

Má dobrý hudební sluch, zazpívá snadně i nesnadnější intervally, pamatuje si nápěvy písní, pozná každou známou píseň, když slyší několik taktů. I jinak je nadaný, ale roztržitý, rád se ohlíží a šeptá, proto neprospívá podle svého nadání. Má daleko do školy, ale chodí v čas. Matka jeho bývalá socialistická řečnice, chodí nyní do kostela, i modlí se s dětmi doma. Za školní zprávu dostal skvostné pouzdro s teploměrem na víčku. Otec — dělník — koupil mu je v Brně.

Onehdy však přinesl opět staré pouzdro.

„Kde pak máš to pěkné, nové pouzdro?“ ptám se. „Prosím, doma.“ „Není už teploměr rozbitý?“ „Prosím, ne, ale už se to sklíčko trochu hébe, tak maminka mně je schovaly, až budu větší“.

3. H. J. (110 cm výška, 21 kg váha, objem hlavy 51 cm). Přichází do školy pozdě. Velmi špatně mluví. Místo k, c — říká „t“, z, g zaměňuje s d. Slabiky „ji“ nevysloví, vždy jen „i“; „dát“ jest „zajíc“ — „toda“ je „koza“.

Snad příčinou takové špatné výslovnosti je porucha mluvidel. „r“ sotva se kdy naučí vysloviti. Za to však dle odpovědi dá se souditi, že velmi správně logicky myslí a dostatečně prospívá jak ve čtení, tak v počtech. Sluchu hudebního nemá. Jediného tonu zazpívati nedovede.

Jednou několik takových zpěváků uvedlo mne na zvláštní „stupnici“, když po vyučování v intonaci měli zvláštní lekci. Jeden ton byl jenom takový nízký, u samé podlahy, jen tak asi jako stupínek v 1. tř.; druhý byl po první lavici, třetí jako stolec vysoký a čtvrtý až po vrch tabule a dál to nešlo, až ke stropu zazpívat nedovedli. Bude to někomu směšné a hloupé, ale člověk musí se s dětmi hledět domluvit, jak to jde!

Mnohdy takové a podobné přirovnání lépe poslouží, jak dlouhé a široké, učené výklady, které jen přirozený odpor mohou sesilovati. Až po čase, až sluch již navykne poněkud tony rozeznávat, dítě buď samo zapomené a bude vnímat sluchem tony, a pak se mu připomene, jak si představovalo, jako po „žebříku“ ty tony, „když bylo ještě malé“. Dítě začne kolikrát samo rozumovati: „Když jsem byl malý, to jsem byl hloupý, já jsem si to neb ono představoval tak a tak“.

4. J. J. (19 kg váha, 110 cm výška, 50 cm objem hlavy.)

Je nadaný, má černé vzdorovité oči. Rád vypravuje biblické příběhy plyně a souvisle. Zůstává často doma; protože je nejstarší, musí „hlídat“. Častěji přinese do školy nějakou hračku: míč a p. U klempíře často sbíral malé odřezky plechu a nosil v kapsách. Štěstí, že klempír se brzy odstěhoval do Brna, není nyní obava, aby se plechem nepobodal a nepopíchal. Nerad psával, ale nyní už píše, zvlášť počtář je dobrý, zpěvák není.

Mnoho si poroučeti nedá, hned se staví uraženým, stahuje obočí a zlobí se, jak se mu hned všecko nedaří po jeho. Proto asi nerad psal a raději rozbil si tabulku a přišel do školy bez ní. Avšak teprv málo vybojoval! Dostal při tom „ze stolku“ tabulku, větší než byla jeho a tu musel teprv celou popsat. Po psaní musel tabulku na stolec vrátiti. I s písátkem to zkoušel. Přišel do školy bez písátka.

„J., proč nepíšeš?“ — „Prosím, já nemám písátko.“ „Zde máš ze stolká. Hleď, je pěkné, ve dřevě, má ostrou špici, to bude psátí!“

J. vezme písátko: položí, jen pohodí hlavou. Za chvíli přece vezme písátko a počne psátí. Po zlém s ním nic nezpraví. Je velice ctižádostivý, proto asi se tolik durdí, když se mu něco hned nedaří.

5. M. C. (20 kg. váha, 110 cm výšky, objem hlavy 50 cm).

Má špatnou výslovnost, mluví pomalu, pohybuje se dřevěně, přichází do školy pozdě. Je pozorný a dává dosti dobré odpovědi. Musí se mu však popřátí malá chvílka, než vstane a začne mluvit. I čtenář je jeden z lepších. Počítá sice trochu pomalu, ale správně. Všechno si vždy na prstech přepočítá, než se hlásí a než odpoví.

Jeho 3 starší bratři, kteří také chodili ke mně do školy, byli právě takoví, jen, že se neradi umývali. Tento chodí dosud čistý. Možná, až z jara rodiče půjdou do pole, že se také někdy umýti zapomenou?

6. P. J. (16 kg váha, 107 cm výška, 50 cm objem hlavy).

Rodiče jsou alkoholici, v létě častěji místo oběda mají kořalku s chlebem.

Co se naučí, za chvíli zapomene. Velmi roztržitý. Jeví známky kleptomanie. Ve škole sbírá co se dá. Chodí lidem trhat latě z plotů a donáší domů. Hází kamením a posmívá se lidem dospělým.

7. R. A. (16 kg váha, 102 cm výška, 50 cm objem hlavy).

Velmi špatnou výslovnost má asi proto, že s chudáčkem málo mluvili. Neuměl ani kříž dělati, ani se modlit. Je velice těkavý. Nemá smysl pro tvary. Nemůže se naučit psátí. Velmi dlouho to trvalo, než si navykl první vlasovou z dola nahoru, pak zase nejraději psal všechno naopak $\xi = 3$, $\lrcorner = 4$, i písmenka převracel odprave k levé.

Mnohokrát a dlouho psával u tabule, než si trochu zvykl. „ ξ “ psával na třikrát. První vlasovu napsal s hora dolů, k tomu nahoře připojil stínovou $\lrcorner$ a pak zase shora dolů poslední vlasovou. A jinak psát, jedním tahem ne, a ne. On měl asi svou metodu. Je velice slabý tělesně i duševně. Ubohý hošík, matka mu dá jen trochu nějakého toho jídla, a myslí, že svoji povinnost již vykonala. Dítě ráno vstane, v troubě je snídaně, matka je však již z domu; nikdo si nevšimne, je-li umytý, zda-li se pomodlil a kdy mu napadne, jde do školy, ať je čas neb není. Večer, než se matka připraví po práci k spaní, hoch spí bez modlitby, třeba i bez večere.

Nebudu vypočítávati všechny žáky celé své třídy. Je jich 65. — —

Pro jednoho žáka připadá prostory $3 \cdot 3980 \text{ m}^3$. Je tedy třída již dosti naplněna.

Průměrná váha žáků v 1. oddělení: 19 kg, ve 2. oddělení: 23 kg.

Průměrná výška žáků v 1. oddělení: 101 cm, ve 2. oddělení 119 cm.

Rozdíly v objemu hlavy jsou od 47 cm až do $53\frac{1}{2}$ cm.

Poznámky mé jsou pouze osobní, soukromé. Kdo by však si chtěl důkladné takové poznámky poříditi, ten ať si přečte dílo Dr. Lva Burgersteina O hygieně školní.

K tomu má býti ještě objem prsou, ale ten se má díti na holém těle, což je vyhrazeno lékařům školním.

Číslo tato myslím mají posloužiti nejen naukám o hygieně, nýbrž — antropologii.

Zdravotnictví.

Mezinárodní sjezd o školském zdravotnictví v Londýně. Ve dnech od 5. do 10. srpna konal se v Londýně druhý mezinárodní kongres pro školské zdravotnictví. První kongres byl v Norimberce před třemi léty. Tehdy bylo ustanoveno, že podobný sjezd se má konati vždy po třech letech. K tomu konci byl ustanoven mezinárodní komitét, který letos svolal sjezd do Londýna. Sjezd byl četně obeslán. Byl opravdu mezinárodní; neboť tu byli zástupcové ze všech zemí, z Ameriky, Austrálie, Indie, Japonska, Finska, Ruska, nejvíce ovšem z Anglie, Francie a Německa. Z Rakouska bylo nejvíce Čechů a Vídeňanů. Účastníci se rozdělovali v delegáty a členy. Delegáty byli poslanci a zástupcové různých vlád. Členy byli všichni ostatní, kteří z osobního zájmu přibylí na sjezd. Delegátů bylo na 500, členů na 1500. Mezi nimi bylo mnoho uznaných autorit na poli školní hygieny. Z Vídně tam došel profesor Burgerstein, který má přednášky pro školní hygienu na vídeňské universitě. Sjezd se obíral všemi otázkami, které jsou více méně ve spojení se školní zdravotvídou. Poněvadž jest látka ohromná, rozdělena byla na jedenáct odborů, z nichž každý pojednával o zvláštním předmětu dle těchto oborů:

- I. Fysiologie a psychologie učebné metody (33 přednášek).
- II. Lékařská a hygienická inspekce ve škole (57 přednášek).
- III. Hygiena učitelstva (11 přednášek).
- IV. Vyučování hygieně pro učitele i žáky (30 přednášek).
- V. Hygiena mládeže školní mimo školu. Útulky prázdninové. Vzájemné vztahy domova a školy (26 přednášek).
- VI. Tělesná výchova školní mládeže a poučení její o zdravotnictví osobním (19 přednášek).
- VII. Infekční nemoci a poruchy zdraví dítek školních mající za příčinu zameškání vyučování školního (28 předn.).
- VIII. Školy pro žáky méně nadané a abnormální (21 předn.).
- IX. Školy pro slepé a hluchoněmé (9 předn.).
- X. Hygiena internatův.
- XI. Stavba a zařízení školních budov. Všech jedenáct sekcí mělo schůze najednou od úterku do pátku od 10. hod. dopol. do 2. hod. odpol. Těchto porad se mohl účastniti každý člen. Mimo to byly každého dne všeobecné rozhovory a poučné přednášky, na nichž projednávány tyto obory školního zdravotnictví:

- I. Methody prvé i pozdější lékařské prohlídky školní mládeže.
- II. Tuberkulosa a škola.
- III. Osvětlení a ventilování školních místností:
- IV. Vyučování, pokud se týká a) trvání učebných intervallů, b) střídání předmětů, c) roční doby.

Se sjezdem byla spojena výstava učebných prostředků, plánů školních budov a učebné osnovy z různých zemí. Dosti předmětů zaslalo království České. Schůze se konaly na třech místech, které však všecy byly blízko sebe. To byla velká výhoda pro účastníky. V hlavní poradní budově byla místnost, kde účastníci mohli čísti a psát. Tamtéž byl umístěn i zvláště k tomu konci zřízený poštovní úřad. Členové se hojně účastnili porad a lze očekávati, že tento sjezd bude základním kamenem rozvoje školní hygieny a zdravotvídou vůbec.

Výkonný výbor české sekce II. mezin. kongresu pro školní hygienu ustavil se, jak „Učit. Noviny“ piší, jako stálý výbor pro obesílání

sjezdů školní hygieny. Ve výboru zasedají pp. dr. Štych, dr. Kastner, dr. Záhoř, prof. Klenka, prof. Růžička, dr. Čáda, dr. Herfort, dr. Klíma, ppf. K. B. Hájek a Fr. Velich. (Učitel žádný.)

Organisujeme mládež k životu abstinentnímu tak volá Dr. Bř. Foustka v „Učiteli“ a zachráníme pro budoucnost svému národu množství fyzických, rozumových, citových, mravních i hospodářských sil a budeme pracovat k vytvoření lepšího a vyššího života národního. Zameziti vznik zhoubného zvyku alkoholického bylo by možno, kdyby se organisovala pro mládež výchova abstinentní.

Taková organisace by si musila vytknout za cíl:

1. Poskytnouti mládeži dokonalé poučení o účinku lihovin pro život jednotlivců a život národa. Učení to by musilo býti vskutku organisováno, t. j. musilo by činiti část školského učiva, prováděnou přesně tak, jako se musí probrati ostatní učivo.

2. Dovoliti mládeži a vésti mládež k tomu, aby se organisovala v abstinentní družstva, jimiž se v přesvědčení svém utužuje a jež přispívají k rozšíření takového přesvědčení.

Cílem učení by musilo býti: vzbuditi přesvědčení o nutnosti abstinence, t. j. úplné zdrženlivosti, nepřipouštěti tedy t. zv. mírné požívání. Dějiny celého hnutí za ostřízlivění ukazují, že jen úplnou abstinencí se něco vážnějšího dokáže.

Rodina — dnešní rodina u nás je v celku nezpůsobilá, aby podnikla takovou abstinentní výchovu. Jen velmi málo rodičů dovede u nás poučiti děti o významu a nutnosti úplné zdrženlivosti. Ba dokonce jsou ve velmi inteligentních jinak kruzích hrozná předsudky o užitečnosti piva a mládeži se namnoze pravidelně dává večer sklenka piva nebo vína. Příklad rodičů, kteří sami pijí, rovněž nikterak nepovzbuzuje, aby dítě, jakmile jednou má příležitost také okoušeti lihovin, pěstovalo abstinenci. Nemluvím ani o tom, že jsou v Čechách (dle zprávy zemského výboru) místa, kde celá rodina i s dětmi místo polévky pojídá pálenku s chlebem do ní nadrobeným.

Co není dnes — až na výjimky — možno vykonati v rodině, lze provádět mimo rodinu, a to působením na školní mládež.

Cesty mohou býti ovšem rozmanité.

Mohly by na př.: 1. organisace a spolky abstinentní vysílati své učitele a tito by mohli shromážďiti dítky mimo školu (ve svazcích abstinentní mládeže) a tam je poučovati, nebo by si mohly zjednati přístup do školy samé;

2. učení by bylo upraveno tak, že by sami učitelé škol, náležitě k tomu vycvičení v samých hodinách učebních, určených zdravotnictví a speciálně alkoholismu, poučovali žactvo. Tento způsob je po mém soudě lepší, poněvadž může býti zákonně organisován a vztahovati se takto na všecko žactvo bez výjimky.

A vskutku v probudilejších státech se všude dějí pokusy, aby byla mládež řádně uvědoměna o významu opojných nápojů po všech stránkách.

O škodách alkoholem způsobených všestranně pojednával **XI. mezinárodní sjezd proti alkoholismu** konaný ve dnech 29. července až 3. srpna ve Štokholmě.

Sjezd vydařil se skvěle, i vnějším svým efektem — počtem účastníků a celým průběhem jednání — i bohatstvím a kvalitou práce, kterou vykonal, předčil své předchůdce a podal doklad toho, jak utěšeně se vzrývá hnutí protialkoholické a abstinenci i porozumění pro význam tohoto hnutí pro

kulturní i sociální pokrok. Z průběhu jednání uvádíme. V první společné schůzi 29. července promluvil prof. Dr. Hartman z Lipska o úkolech školy v boji proti alkoholismu. Nejvíce působí na mládež příklad učitelův; v různých zemích jsou již také založeny spolky učitelův-abstinentův. Ale i učitel neabstinent může působiti ve škole pro myšlenku zdrženlivosti, alespoň negativně, když se přísně vystříhá, aby konal nebo mluvil před dětmi něco, co by ideu abstinence zlehčilo a bylo by na závalu jejímu šíření mezi mládeží. Škola má též všemi prostředky, působiti k tomu, aby také rodiče dítek školou navštěvujících přijali zásadu, že se dětem alkohol dávatí nemá. Ve všem tom jest však nutno, aby učitel, zvláště učitel-abstinent, dbal potřebného taktu; konfliktů s rodinami uvaruje se nejspíš tím, když bude sice se vším důrazem propagovati mezi mládeží myšlenku abstinence, ale při tom zároveň i přízná svým žákům právo, aby až dospějí, se rozhodli buď pro abstinenci nebo střídmost. Ve vědecké sekci téhož dne Dr. Vogt z Kristianie probíral téma: alkohol a lékařství. Dovodil, že alkohol působí jako každé jiné narcoticum a může míti v některých případech účinek dočasně vzpružující, pravidelný však a trvalý účinek alkoholu je vždy oslabující. Ostatně je alkohol v terapii snadno nahraditelný a v nemocnicích se ho také již užívá stále méně. Známy psychiatr a právník prof. Aschaffenburg z Kolína nad R. promluvil ve vědecké sekci 30. července o thematu: alkohol a přičetnost. Dovodiv z právní definice přičetnosti a ze známých účinků alkoholu na vědomí nepřičetnost opilého člověka, kritisoval nesrovnalosti trestního zákonodárství a praxe. Je jisto, že čtvrtina trestných činů má příčinu v alkoholu. Dnešní zákonodárství zůstává jen dvojí volbu: buď všechny opilé osvoboditi a nižší stupně opilství považovati za polehčující okolnost, aneb všecky opilé odsuzovati, jen případy úplného opilství považovati za případy nepřičetnosti. V prvním případě děje se beze vší pochyby křivda společnosti, v druhém opilci. Mám-li voliti z této alternativy, rozhodnu se osobně bezpodmínečně pro ochranu společnosti, poněvadž zájem celku má přednost před zájmem jednotlivcovým. Zde však právě se ukazuje, jak nutna jest reforma trestního zákonodárství; obranná (trestní) opatření státu proti provinilcům neměla by se řídití nahodilými jejich přestupky, ale měla by přihlížeti k osobnosti provinilcově. Náběhy k tomu staly se už ve Švýcarsku a v Norvéžsku; jsou to zejména: podmíněčné odsouzení, povinnost náhrady za škodu, umístění přestupníků v pracovnách nebo sanatoriích pro opilce. Nahraditi trest výchovou k abstinenci, to by mělo větší a lepší účinek než dnešní neudržitelný systém. Ve schůzi 31. července prof. Forel pojednal o vztahu alkoholu k otázkám sexuálním. Alkohol je typickým jedem, otravujícím zárodek; působení jeho jest jednak akutní (jeví se u dětí narozených ve stavu opilosti), jednak chronické (pозvolné kažení zárodků u rodičů, kteří požívají alkohol trvale, byť jen v mírných dávkách). Svými přímými účinky na buňky velkého mozku působí alkohol nepřímo a rušivě na život pohlavní. Nižší pudy a zvláště pud pohlavní jsou potlačeny vyšších, řídicích představ ethických vybavovány a zároveň oslabovány, otravovány; následek: nepatrnost a nenormálnost početí, která se udála v alkoholickém rozjaření. Umělé dráždění pohlavního pudu je také mocným činitelem prostituce a aspoň tři čtvrtiny venerických nemocí jsou získány v stavu alkoholickém. Poněvadž škodný vliv na zárodek neurčí jen akutní opilost, ale trvalé, třebaš mírné požívání alkoholu, může jen úplná abstinence vésti k ozdravení pohlavního života. Dr. Scharffenberg z Kristianie promluvil o thematu: alkohol a zločin. Ukázal, že přes to, že se někdy vliv alkoholismu na zločinnost přepíná, přece je alkohol hlavním činitelem zločinů; v společnosti, která žije bez

alkoholu, by musila zločinnost klesnouti na polovinu. Proti alkoholismu by se mohlo a mělo pracovati i ve věznicích, zvláště u mladistvých provinilců povinnými poučováním a příkladem. Sekretář Gonser z Berlína pojednal o rozšíření alkoholismu na venkově a potřebě toho, aby protialkoholické spolky rozšířily i sem svou působnost. Prof. Tigerstedt z Helsingforsu probral ve vědecké sekci téma: výživná hodnota alkoholu. Dovožoval, že se sice nedá alkoholu upírati výživná hodnota naprosto, ale jest tak skrovná a mimo to provázena tolika vedlejšími škodnými účinky, že nelze než doporučovati nejprísrnější střídmost, po případě úplnou zdrženlivost. — Ve schůzi 1. srpna Dr. Helenius-Seppälä z Helsingforsu pojednal o spotřebě alkoholu ve Spojených Státech (je menší poměrně než ve většině evropských zemi), major Toege o alkoholu ve vojště a řed. de Terra z Malbourgu o alkoholu a dopravnictví: ukázal, jak nebezpečné jest pro bezpečnost dopravy, jestliže zřizenci železniční požívají alkoholu; proto v některých státech, na př. severoamerických, žadatelům o místa ve službě dopravní klade se úplná abstinence za podmínku přijetí do služby a také ve státech evropských dějí se již opatření, aby požívání alkoholu zřizenci bylo obmezeno. Ve vědecké sekci probrány byly Drem. Holitscherem a Ekholmem zkušenosti společností pojišťujících na život o úmrtnosti osob, které požívají a které nepožívají alkoholu; zkušenosti ty vesměs dokazují větší úmrtnost neabstinentů. Ve schůzi dne 2. srpna jednalo se o organisaci hnutí pro abstinenci. Professor Lars Jensen z Bergen probral dějiny abstinentního hnutí v zemích Skandinavských. Norská společnost pro úplnou abstinenci, založená r. 1859, má nyní 130.000 členů, sesterská organisace dánská 68.000, řád Guttemplerů ve Švédsku 180.000, v Norsku 50.000, v Dánsku 12.000. Náboženské, národní i osobní třenice zavdaly podnět k zakládání jiných temperenclářských společností, tak že jen v Dánsku jest jich 13; jedna z nich přimkla se k straně sociálně-demokratické, má v Norsku přes 18.000 členů. Hähnel z Brém a Dr. Hercod z Lausanna referovali o úkolech tisku v boji proti alkoholismu. Reditel Kies z Budapešti pojednal o thematu: alkohol, abstinence a nemocenské pokladny. Jest v zájmu nemocenských pokladen, aby činně se účastnily v boji proti alkoholismu; jako jeden z prostředků k tomu navrhoval přednášející zvýšení premii pro členy abstinentních spolků. O témž předmětu promluvil lékař Dr. Stein z Budapešti, který zdůrazňoval povinnost nemocenských pokladen, nevypláceti jen premie a podpory, nýbrž konati též praeventivní činnost proti nemocem a proti hlavnímu působiteli nemoci, alkoholismu. V poslední den sjezdu, 3. srpna pojednal městský radní z Erfurtu Kappelmann o břemenech, která způsobuje alkoholism obcím. Zatížení obecních rozpočtů nemocenskými a chudinskými podporami osobám, z nichž alkohol učinil oběti veřejného chudinství, páčí se na 30 až 50 procent. Jest tudíž právem i povinností obcí, aby v oboru své působnosti alkoholism potíraly. Živou výměnu názorů vyvolala v této schůzi otázka tak zvané göteborské soustavy. Zakladatelé této soustavy vycházeli z názoru, že hlavním činitelem v alkoholismu je soukromokapitalistický zájem prodavačů alkoholu, a že jest tedy nutno tento zájem vyloučiti, zakázati prodej lihovin na úvěr, zřizovati světlé a zdravé místnosti, v nichž by byly prodávány nejen lihové, nýbrž i lihu prosté nápoje: výnos pak měl by býti věnován veřejně prospěšným účelům. Společnost göteborská najala v Göteborce 72 závodů a zredukovala počet jich na 12, snažila se v nich uplatniti své zásady. Čistý výnos byl s počátku věnován účelům humanitním, zejména pro dělnictvo, později připadl obcím; ty byly nyní interessovány na prodeji a konsumu alkoholu a přirozeno, že se proti alko-

holismu tím způsobem nevyřídilo mnoho. Dr. Egger z Brém, první referent o této otázce, vyložil dějiny soustavy göteborské a ukázal potřebu její reformy vrcholící zejména v tom, aby se soustava vrátila k prvním svým zásadám. Proti tomu a proti soustavě göteborské vůbec vyslovil se druhý referent Dr. Ljunggren ze Štokholmu. Dovodil za souhlasu většiny shromážděných, že soustava göteborská při všech svých přednostech byla už v základu pochybena tím, že stála na stanovisku neškodlivosti alkoholu, požívali se ho v mírných dávkách. Reforma göteborského systému může spočívat jedině v tom, že se společnosti po případě obce vůbec vzdají prodeje lihovin. Tím byl program sjezdu vyčerpán a jednání uzavřeno. Za místo příštího sjezdu, který se bude konati roku 1909, byl zvolen Londýn. Na sjezdu byly založeny: Mezinárodní centrála pro potírání alkoholismu, Mezinárodní jednota spolků lékařů abstinentů a Mezinárodní svaz železničních zřízenců protialkoholiků. *Učitel.*

Jest záhodno otevírat okna při vyučování v zimě? O otázce té hovořil v berlínském spolku pro školní zdravotnictví Dr. Baginski. Není pochyby, že vzduch je zimního času ve školách mnohem více znečištěn, než v létě. Kyslíku ujímá mu také hořící oheň v kamnech, vzduch je někdy přetopen a pln otravných plynů. Přes to však Dr. Baginski nedoporučuje, aby se okna při vyučování otvírala. Učitelé to ani tolik neškodí, protože se obyčejně při vyučování pohybuje; ale velmi škodí to dětem, které sedějí musejí a zvláště to škodí těm, které sedí blízko otevřeného okna a studený vzduch proudící do světnice musejí vdechovati. Dr. Baginski tvrdí, že následkem toho vznikají časté zápaly plic a katarrhy průdušek. Zůstane-li pak jen trochu déle otevřeno, je potřeba zase znovu topiti. Je-li tedy vzduch již znečištěn, buďtež děti poslány na chodbu nebo do jiné prázdné učirny, a školní světnice buď v nepřítomnosti dětí řádně vyvětrána.

Školní brašna. Okresní školní rada berlínská nařídila, že žáci musejí své brašny nositi na zádech a váha jejich že nemá převyšovati osmý neb devátý díl váhy těla žákovy. Oboje nařízení má svůj význam.

--K.

Z praxe školní.

Jak si počínám při vyučování čtení ve třídě elementární.

Již na počátku dráhy učitelské zdál se mi starý slabikář zdoluhavou cestou naučiti dítky čísti. Byl uzdou, která zdržovala samočinnost žáků a nedala mladistvé, vrozené rozpínavosti vzletu.

Pružný duch žáků vyzvídal na rodičích — bratrech a jiných domácích nová a nová písmena, poněvadž nemohl se nijak spokojiti s loudavým chodem starého slabikáře.

Hledal jsem cestu, která by ukojila mladinké zvědavce a naučila je brzy čísti.

Jiná ještě okolnost nutila mě hledati cestu, aby žáci brzy, snadno a dobře se naučili čísti. Působiv na jednotřídní škole seznal jsem, že zvláště po prázdninách pocífuje učitel nemalé nesnáze ve čtení. Žáci totiž z I. odd. příšedší do II. odd. nemohli nijak postupovati stejným chodem se žáky staršími, což trvalo asi půl roku.

To byla opět nová okolnost, která mě nutila žáky snadno, rychle a dobře naučiti čísti.

Při hledání nové cesty vycházel jsem z toho stanoviska, že děti významávají se výbornou pamětí.

Víme, že dítě ve svém mládí hravě naučí se řeči.

S touto dobrou pamětí přichází žák do školy. Proč by tedy učitel nechal úhorem ležeti tuto mohutnost žákovu?

Seznamuji tedy žáky současně vedle písma psacího též s písmem tiskacím.

Když přijdu k souhláskám m, l, s, cvičím slabiky ma, la, sa atd. jako dříve a nově předkládám samohlásky před souhlásky na př. im, il, is atd. am, al, as, ul, um, us.

Jakmile seznám, že žáci čtou dosti hbitě tyto slabiky ma, la, sa, předkládám těmto slabikám souhlásky ku př. sma — sla m sa s mí slo m so.

To se cvičí i písmem tiskacím.

Čtení stává se již pestřejší a zajímavější tím, že učitel má větší výběr ku psaní.

Píší věty: mama se smála; slámy má málo atd.

Z počátku tu musí učitel býti trpělivým, pokračovati pomalu, žákům pomáhati. Za to však cítí i učitel i žáci dvojnásobnou radost, když pak při dalších souhláskách mohou čísti slova tištěná, která si vyhledávají v člancích slabikáře.

Při malých písmenech poznají žáci i velká písmena tiskací, která se podobají malým — a zároveň následující velká psací: N, M, V, U, O, C, Ch, G, I, J, H, S, Z.

Když přijdu k po slední souhlásce g — tu žáci pak mohou čísti každý článek tiskací.

Na to poznají žáci ostatní písmena velká psací a tiskací.

Touto cestou jsem dospěl tak daleko, že jsem četl o vánocích souvislé články, což mi z kollegů nikdo nechtěl věřiti.

Ovšem slabikářem mi byla nejvíce tabule.

Že metoda tato jest dobrá, utvrdil jsem se při úřední poradě učitelské, kde tuto cestu uznal školdozorce za úplně správnou a velmi praktickou.

Výbor spolku katolického učitelstva konal 2. listopadu t. r. schůzi v Přerově za účasti skoro všech svých členů. Schůzi zahájil předseda spolku a posl. J. M. Kadlčák vzpomínkou dušičkovou na zemřelé soudruhy-učitele a přivítal několik slečen, které zavítaly jako hosté do schůze. Na to přikročeno ku projednání bohatého programu. Jednatelem spolku zvolen jednohlasně p. ředitel Mezírka z Příbora. Pan ředitel dovede využití každé příležitosti, aby bezpodstatné a lživé podezřívání o spolku katol. učitelstva,

jakéž se organisovaným členům jich tiskem po léta vsugeruje, v učitelských kruzích rozprášil a na pravou míru uvedl. Získal spolku mnoho nových členů, kteří s pochvalou jednohlasně přijali. Přijato ještě mnoho jiných členů, kteří se přímo u předsednictva ohlásili. Na to p. předseda vysvětluje, kterak petice spolku našeho za 35letou službu a za poskytnutí subvence na pořádání vědeckého kursu byly vyřízeny. Dále usneseno, aby katol. sjezdu, který v listopadu se ve Vídni koná, súčastnili se pp. předseda a jednatel. Rodině náhle zemřelého p. řed. Váně v Brně zaslán soustrastný telegram. Konečně stalo se ještě několik důležitých usnesení, vnitřní práce spolkové se týkajících. — Všeobecně uznáno, že terror organisace učitelské, jež jest analogická s organisací a terrorem soc.-demokratickým, přispívá rozmachu spolku katolického učitelstva. — Návrhem, aby každý člen spolku měl v rukou seznam bohaté spolkové knihovny, zdařilá tato schůze ukončena. Příští schůze bude se opět v Přerově konat. K.

Manifestace všerakouského učitelstva ve Vídni. Přes 50.000 učitelských osob, zastoupených 647 delegáty všech rakouských svobodomyšlných organisací učitelských, sešlo se ve Vídni k důstojné manifestaci. Z delegátů bylo na 100 českých. Všech slovanských delegátů bylo skoro 340, německých přes 300. Četnými řečníky všech stran potvrzeno učitelstvu, že § 55. říšského zákona školského musí býti konečně ujasněn a tak upraven, aby odpovídal nynějším poměrům učitelské veleobce rakouské. Spravedlivý požadavek učitelstva vrcholí v tom, aby každý učitel, jenž svými studii a inteligencí jest postaven státním úředníkům na roveň, také jako státní úředník požíval stejných finančních požitků, totiž aby učitelstvo zařaděno bylo do čtyř nejnižších tříd úřednických XI., X, IX. a VIII. se všemi jejich právními nároky. Hlavní referent, pedagogický spisovatel Jessen, v obsáhlém referátě vypočítal a znamenitě odůvodnil oprávněnost našeho požadavku. A když předseda sjezdu, ředitel Fr. Kessler, president svazu německorakouských učitelů, dal o resoluci hlasovati, byla jednomyslně přijata a hlučným souhlasem provázena. Manifestaci poctili účastenstvím četní poslanci všech frakcí pokrokových a svobodomyšlných. Za lidovou stranu řečnil Dr. Stránský, jenž nazval Komenského majákem osvěty, k němuž podnes národové obracejí zraky. Potom prohlásil se solidární s požadavky učitelstva manifestujícího a slíbil splnění jejich na sněmu markrabství Moravského podporovati. Za české učitelstvo v Čechách řečnil poslanec Černý, za moravské hlásil se ke slovu předseda Ústř. spolku Havlík, ale nebylo mu uděleno, za polské Novák, rusínské Malecký, slovinské Jelenc, za rumunské Chisanovici. Za organisaci učitelek promluvila ředitelka Schwarzová z Vídne. Z poslanců prohlásili se za jedno s požadavky manifestačními ještě posl. Pernerstorfer, Tomášek, Vaněk, svob. pán Hock, předseda Volné Školy, a za agrárníky německé posl. Bendel. Resoluce bude zaslána presidiu říšské rady, všem sněmům a bude žádáno, aby v příštích zasedáních sněmovních přišla na přetřes. Doba jest nejvyšší vážná a poměry učitelstva nemohou býti horšími, aby i zástupci lidu nepoznali, že učitel, má-li svému povolání s láskou se oddati, musí býti zajištěn existenčně. Vyhovělo-li se státnímu i zemskému úřednictvu a vyhovuje-li se ochotně položkám vojenských účelů, zejména zvýšení platů důstojnických, nesmí se nevyhovati stále jen učitelstvu. Drobečkové úpravy posavadní nasvědčují, jak hřeší se proti nám. Jest už nejvyšší čas, aby takovéto příštípkaření přestalo a regulace platů dala se jenom na základě osvědčených tříd státních úředníků. Za stejné povinnosti domáháme se stejných práv! A neustoupíme, dokud nebude splněno, čeho jiným dávno dopřáno. Činíme tak jménem svých rodin, svých

děti, činíme tak pro lepší budoucnost svou a tím i pro — školu obecnou. Doufáme, že nebudeme oslyšáni a že i česká veřejnost přispěje k uskutečnění našeho požadavku, jako přispívá v otázkách stejně důležitých.

„Komenský.“

Právo veřejnosti udělilo ministerstvo vyučování klášternímu gymnasiu na královských Vinohradech, jak v úředních zprávách „Wiener Zeitung“ dne 27. října oznámeno bylo.

Zápis do škol Vesniných v Brně. Do škol Vesniných v Brně přijato celkem 753 žákyň; do nynějších místností více přijato býti nemohlo (dvě poschodí budovy lyceální má, již devátý rok letos, dosud najaty fysikální ústav české techniky). Do průmyslové školy přijato žákyň 211, a to do 1. roč. 62, do 2. roč. 35, do školy roční 32. Do školy učitelek na školách kuchařských a hospodyňských 15 kandidátek (podle statutu smí býti všech nanejvýš 161, do kursu pěstounek 17, do kursu industr. učitelek 35, do školy kuchařské 15. — Do vyšší dívčí školy (škola měšťanská s kursem pokračovacím) přijato 247 žákyň do 1. tř. 60, do 2. tř. 59, do 3. tř. 50, do 4. tř. 33, do kursu obchod. 45. Do lycea přijato celkem 295 žákyň; I. 56, II. 62, III. 50, IV. 50, V. 49, VI. 43.

Dvouletá průmyslová škola spolku „Vesny“ v Brně byla výnosem ministerstva ze dne 26. července t. r. prohlášena za průmyslové učiliště, jehož vysvědčení při ohlašování živnosti krejčovské, omezující se na zhotovování dámských a dětských oděvů, nahrazuje průkaz řádného ukončení poměru uřednického. Oznámení to zaslala spolku Vesně obchodní a živnostenská komora brněnská.

Úmrtí. V Olomouci zemřel dne 15. t. m. o 4. hod. ranní zaopatřen svátostmi umírajících ve věku 62 let professor učitelského ústavu a docent katechetiky a methodiky na theol. fakultě Frant. Pinkava, známý jakožto dobrý methodik veškerému mladšímu kněžstvu arcidiecése olomoucké od r. 1891, kdy své přednášky z methodiky a katechetiky na fakultě započal. Jeho spisy „Výchova vůle“ (benediktinská knihtiskárna v Brně) a „Úryvky z přednášek o katechesi“ (Hranice, 1902) svědčí o nevšední sečtelosti a praktické dovednosti vyučovatelské a obsahují cenné pokyny, jak vychovávat duši dětskou a rozvrhovat učivo, aby bylo dětem příjemným, zajímavým a působilo na srdce. Jeho methodické pokyny přešly i do kurend konsistoriálních; bylť zesnulý po drahně let referentem pro záležitosti školské při kn. a konsistoři. Narodil se r. 1845 v Brušperku na Moravě, studoval po maturitě dějiny na universitě pražské, přešel r. 1867 na theologickou fakultu olomouckou a byl r. 1871 na kněze vysvěcen. Po delším působení v duchovní správě stal se katechetou při něm. ústavu učitelském v Opavě, přešel tamtéž na reálku a r. 1891 na něm. učitelský ústav jakožto docent na theol. fakultě v Olomouci. Bohatých svých zkušeností školských dovedl hojně upotřebiti ve prospěch svých posluchačů, již mu vděčnou pamět zachovají. O. v p.!

— ch —

„Vychovatelské Listy“

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

Roční předplatné 6 K zasílá se administraci do Brna, Petrov č. 1. Za redakci odpovídá KAREL TIRÁY, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. . . Administraci vede sl. Hedvika Rubrová, učitelka. . . Expedici obstarává knihtiskárna Ferd. Navrátila v Ivančicích. - Tamtéž se zasílají reklamace.

Všechny příspěvky se honorují.

Tiskem Ferd. Navrátila v Ivančicích.